

دوماهنامه علمی بین‌المللی
د ۱۲، ش ۲ (پیاپی ۶۲) خرداد و تیر ۱۴۰۰، صص ۲۳۱-۲۹۱
مقاله پژوهشی

اطلس برخط زبان‌های ایران: طراحی، روش‌شناسی و نتایج اولیه

نام مولف	رتبه علمی، رشته / گروه	دانشگاه
۱. مرتضی طاهری اردلی	استادیار زبان‌شناسی گروه زبان انگلیسی؛ پژوهشکدهٔ بختیاری‌شناسی	دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران.
۲. اریک آنونبی	استاد زبان‌شناسی و زبان فرانسوی	دانشگاه کارلتون، اتاوا، کانادا.
۳. ایموس هیز	مدیر فنی، مرکز تحقیقات ژئوماتیک و نقشه‌نگاری (GCRC)	دانشگاه کارلتون، اتاوا، کانادا.
۴. زهرا آذین	دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، مستندسازی و احیای زبان	دانشگاه کارلتون، اتاوا، کانادا.
۵. ژینو ابراهیمی	دانشجوی کارشناسی ارشد علوم شناختی، دپارتمان علوم اجتماعی	دانشگاه کایزرسلاترن، کایزرسلاترن، آلمان.
۶. ارگین اهنکین	مدرس	دانشگاه کردستان - هولیر، اقلیم کردستان، عراق.
۷. نوش آذرین تابیکی	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۸. آدام استون	عضو پژوهشی، مرکز تحقیقات ژئوماتیک و نقشه‌نگاری (GCRC)	دانشگاه کارلتون، اتاوا، کانادا.
۹. دونالد استیلو	پژوهشگر بازنشسته	موسسهٔ انسان‌شناسی تکاملی ماکس پلانک، لایپزیک، آلمان.
۱۰. المیرا اسماعیل پور	دانشجوی دکتری زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.
۱۱. مریم امانی بابادی	دانش آموخته دکتری زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.
۱۲. محمد اورنگ	دانشجوی دکتری زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه ایالتی نیو سوز ولز - سیدنی - استرالیا.

نام مولف	رتبه علمی، رشته / گروه	دانشگاه
۱۳. الهام ایزدی	دانش آموخته دکتری زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
۱۴. رابرت ایکل	محقق ژئوماتیک، مرکز تحقیقات ژئوماتیک و نقشه‌نگاری (GCRC)	دانشگاه کارلتون، اتاوا، کانادا.
۱۵. نوال بحرانی	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
۱۶. حبیب برجیان	پژوهشگر	دانشگاه کلمبیا، نیویورک، امریکا.
۱۷. آوا بهرامی	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) آموزش زبان انگلیسی	دانشگاه صنعتی شریف، تهران، ایران.
۱۸. حمیده پشتوان	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.
۱۹. شیوا پیریایی	دانشجوی دکتری زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
۲۰. پیمان پیش‌یار دهکردی	دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، دپارتمان زبان‌شناسی و زبان انگلیسی نیوزیلند.	دانشگاه کنتربری، کرایستچرچ، نیوزیلند.
۲۱. پریسا ثابت همت‌آبادی	دانشجوی دکتری زبان‌شناسی کاربردی؛ مدرس زبان انگلیسی با اهداف کاربردی	دانشگاه کارلتون، کالج الگونکوین، اتاوا، کانادا.
۲۲. شیما جعفری دهقی	استادیار زبان‌های باستانی ایران، گروه زبان و ادبیات فارسی	دانشگاه ولایت، ایرانشهر، ایران.
۲۳. مریم جلیلی دوآب	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.
۲۴. فرانک جمال‌الدین	دانشجوی دکتری زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه فردوسی مشهد، ایران.
۲۵. کامیار جولایی	دانش آموخته دکتری زبان‌شناسی همگانی	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران.
۲۶. حسن حاجی‌شعبانیان	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز، تهران، ایران.

نام مولف	رتبه علمی، رشته / گروه	دانشگاه
۲۷. ژيلا خانجانی	استادیار زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه پیام‌نور، استادیار گروه ادبیات و زبان‌های خارجه، ص. پ: ۱۹۳۹۵۳۶۹۷، تهران، ایران.
۲۸. لیلا دیانت	دانش آموخته دکتری زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
۲۹. علی رشیدی	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
۳۰. رضا رضوانی بروجنی	کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمین، ایران.
۳۱. زهره رهنما	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان و ادبیات فارسی	دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان، زنجان، ایران.
۳۲. زینب زمانی گندمانی	دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش زبان انگلیسی	دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران.
۳۳. لئورنسیا شرایبر	دستیار پژوهشی زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه بامبرگ، بامبرگ، آلمان.
۳۴. نگار شرافت	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
۳۵. جعفر شیخ‌الاسلامی	استاد زبان‌شناسی کاربردی و مطالعات گفتمانی؛ زبان‌شناسی و واسطه‌گری فرهنگی	دانشگاه کارلتون، اتاوا، کانادا.
۳۶. مینا صالحی	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) فرهنگ و زبان‌های باستانی ایران	دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
۳۷. مهناز طالبی دستنایی	دانش آموخته دکتری زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.
۳۸. علی‌اکبر عابدیان کاسگری	کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی	موسسه انتشارات دگران‌دیشان، تهران، ایران.
۳۹. مریم سادات غیاثیان	دانشیار زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.
۴۰. مهدی فتاحی	استادیار گروه زبان انگلیسی	دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

نام مولف	رتبه علمی، رشته / گروه	دانشگاه
۴۱. سعیده قندی	دانشجوی دکتری زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
۴۲. مجتبی قیطاسی دولابی	دانشجوی دکتری آموزش زبان انگلیسی	دانشگاه ایلام، ایلام، ایران.
۴۳. رویا کمالی	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان‌شناسی همگانی	آموزش و پرورش تهران، تهران، ایران.
۴۴. فرزانه گشتاسب	دانشیار فرهنگ و زبان‌های باستانی ایران	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی - پژوهشکده زبان‌شناسی - گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی ایران، تهران.
۴۵. حسن محبی بهمنی	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان‌شناسی همگانی	دانشکده فنی امام خامنه‌ای، میناب، ایران.
۴۶. محمد محمدی	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان‌شناسی همگانی	وزارت آموزش و پرورش، ایران.
۴۷. روناک مرادی	استادیار زبان‌شناسی همگانی، گروه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی	دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
۴۸. مهرداد مشکین‌فام	دانش‌آموخته دکتری زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
۴۹. راضیه موسوی خو	دانشجوی دکتری فرهنگ و زبان‌های باستانی ایران	دانشگاه آزاد، واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران.
۵۰. عارفه نژادبهرام	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
۵۱. فاطمه نعمتی	استادیار زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران.
۵۲. مریم نورزایی	محقق دوره پسادکتری	دانشگاه اوپسالا، سوئد و دانشگاه بامبرگ، آلمان.
۵۳. امیلی ونگ	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل) آموزش	دانشگاه کارلتون، اتاوا، کانادا.
۵۴. حسین هاشمی زرج‌آباد	دانشجوی دکتری زبان‌شناسی همگانی	دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

دریافت: ۱۳۹۸/۰۴/۰۴

پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۱۶

چکیده

ایران گنجینه‌ای ارزشمند از زبان‌هاست که خانواده‌های زبانی متفاوتی از جمله ایرانی، ترکی، سامی، هندی، دراویدی، ارمنی، کارتولی و همچنین، زبان‌های اشاره را در برمی‌گیرد، اما با وجود پژوهش‌های ارزشمندی که در داخل و خارج از کشور انجام شده است، هنوز تحقیق جامعی در دسترس نیست که پراکندگی جغرافیایی و وضعیت زبان‌شناختی گونه‌های زبانی را در ایران به تصویر کشیده باشد. به‌منظور دستیابی به این هدف، «اطلس زبان‌های ایران» (www.iranatlas.net) که از آن به اختصار «آزیران» یاد می‌شود به‌منزله یک برنامه تحقیقاتی برخط و در قالب یک کار تیمی بین‌المللی، فعالیت خود را رسماً در سال ۲۰۱۵ آغاز کرد. مقاله حاضر در زیربخش‌های متفاوت به پیشینه اطلس زبانی در غرب و در ایران، ضرورت تهیه اطلس زبانی در ایران، طراحی اطلس، روش‌شناسی انجام تحقیق در این مسیر و درنهایت، نتایج اولیه این طرح تحقیقاتی می‌پردازد. به‌طور مشخص، کتاب‌نامه اطلس، دسته‌بندی زبان‌های ایران، مجموعه پرسش‌نامه طراحی شده و همچنین، یافته‌های منتخب حاصل از کار میدانی در استان‌های چهارمحال و بختیاری و هرمزگان، به‌منزله مکان‌هایی که فرایند تحقیق پیشروی بیشتری را داشته است، در قالب نقشه‌های زبانی بحث می‌شود.

واژه‌های کلیدی: زبان‌های ایران، مستندسازی زبان، اطلس زبانی، نقشه زبانی، دسته‌بندی زبانی.

۱. مقدمه

زبان‌شناسان ایرانی و غیرایرانی از دیرباز به کشور ایران با تنوع زبانی منحصر به فرد خود در منطقه توجه زیادی داشته‌اند. چنانکه در دهه‌ها و سده‌های گذشته برای درک وضعیت زبانی موجود کشور، تلاش‌های زیادی شده است. برای رسیدن به چنین هدفی، متخصصان غربی گام‌های ابتدایی را برداشتند و هر یک به‌نوبه خود با گردآوری و تحلیل بخش‌هایی از این مواد زبانی، سبب آشنایی مخاطبان را با این تنوع زبانی در کشور فراهم آوردند. این متخصصان، از حوزه‌هایی چون شرق‌شناسی، ایران‌شناسی، مردم‌شناسی و زبان‌شناسی تاریخی برآمده بودند، اما در ادامه این کاوش‌ها و با پیشرفت‌های حاصل در زبان‌شناسی، زبان‌شناسان به بررسی و تفحص بیشتری درباره این زبان‌ها همت گماشتند. گروهی به‌صورت توصیفی و فارغ از نظریه‌ای خاص و گروهی با پشتوانه نظری، به جمع‌آوری داده از این زبان‌ها مبادرت ورزیدند و درنهایت، به انتشار آثار خود پرداختند. با وجود این، اگرچه

در دهه‌های گذشته و به‌ویژه در چند سال اخیر تلاش‌های بسیاری در این مسیر صورت گرفته و در قالب مقاله، کتاب، پایان‌نامه، رساله، وبگاه و غیره آثار متعددی در داخل و خارج از کشور انتشار یافته، اما هنوز هیچ‌گونه مطالعه نظام‌مند و روشمندی در کشور در دسترس عموم قرار نگرفته است که بتوان بر پایه آن تصویری جامع از وضعیت زبانی کشور ترسیم کرد. از طرف دیگر، با قوت گرفتن تلاش برای شناسایی، ثبت و ضبط گونه‌های زبانی در معرض خطر در کشور در سال‌های اخیر، اهمیت کشف و ضبط این گونه‌های زبانی به‌واسطه مطالعه همه‌جانبه زبان‌های ایران از سوی زبان‌شناسان، دوچندان شده است (طاهری اردلی، ۱۳۹۴). به‌منظور ارائه تصویری جامع از وضعیت زبانی و نیز مستندسازی گونه‌های زبانی موجود در ایران، پروژه‌ای با عنوان «اطلس زبان‌های ایران»^۲ که به اختصار از آن «آزایران» یاد می‌شود در دانشگاه کارلتون کانادا در سال ۲۰۰۹ آغاز و پس از اتمام مطالعات اولیه آن، رسماً در سال ۲۰۱۵ به شیوه برخط و با راه‌اندازی وبگاه آن به نشانی www.iranatlas.net شروع به فعالیت کرد. در این مقاله به معرفی بخش‌های گوناگون این پروژه می‌پردازیم و سپس نتایج اولیه آن ارائه خواهد شد.

۲. پیشینه تهیه اطلس زبانی در غرب و در ایران

نخستین مطالعه که از آن می‌توان با عنوان جغرافیای گویشی^۳ یاد کرد به پژوهش گئورگ ونکر^۴ زبان‌شناس و گویش‌شناس آلمانی برمی‌گردد. وی به دو مجموعه نقشه بسنده کرد که با دست کشیده شده و هر کدام ویژگی منفردی را به‌تصویر می‌کشید. این نقشه‌ها که با عنوان اطلس زبانی امپراتوری آلمان^۵ مطرح هستند، نخستین اطلس زبانی (Sprachatlas) منتشرشده محسوب می‌شود (Chambers & Trudgill, 1998, pp. 15 - 16). اما اولین مطالعات گویشی زبان انگلیسی به اثر الکساندر ایلس^۶ در سال ۱۸۸۹ برمی‌گردد که در نهایت، انگلستان را به ۵ منطقه گویشی و ۱۰ مرز همگویی^۷ تقسیم کرد (Britain, 2012). اطلس زبانی فرانسه^۸ (ALF) از دیگر اطلس‌های مطرح است که به جمع‌آوری گونه‌های زبانی رومی‌تبار^۹ در فرانسه پرداخته است و در فاصله سال‌های ۱۹۰۲ تا ۱۹۱۰ در ۱۳ جلد و از

سوی ژول ژیلیرون و ادموند ادمونت^{۱۱} به انجام رسید (Chambers & Trudgill, 1998). اولین مطالعه عمده گونه‌های زبان انگلیسی در آمریکا به پژوهش‌های هانس کورا^{۱۲} برمی‌گردد. کورا، اولین مطالعه مقدماتی (1934) خود را در منطقه نیوانگلند آغاز کرد. سپس با مدیریت پروژه‌ای با عنوان اطلس زبانی ایالات متحده^{۱۳}، به تولید نقشه‌های زبانی پراکندگی عناصر دستوری، واژگانی و آوایی پرداخت. از آثار متأخر می‌توان به «اطلس جهانی ساخت‌های زبانی»^{۱۴} (WALS) اشاره کرد. این اطلس پایگاه دادگانی عظیم متشکل از ویژگی‌های ساختاری (واجی، دستوری و واژگانی) است که به همت ۵۵ محقق از زبان‌های متفاوت و با بهره‌گیری از کتاب‌های دستور توصیفی گردآوری شده است (Dryer & Haspelmath, 2013). از جمله آثار مطرح دیگر، *اطلس ساخت‌های زبانی پیچین و کریول*^{۱۵} (APiCS) است که اطلاعات لازم درباره ۱۳۰ ویژگی دستوری و واژگانی از ۷۶ زبان پیچین و کریول از سرتاسر دنیا را فراهم آورده است (Michaelis et al., 2013). پروژه تحقیقاتی‌ای که بخشی از آن مرتبط با ایران است، در فرانسه و در قالب پروژه عظیم لِبکس ای‌افال^{۱۶} و با عنوان «زبان‌ها، گویش‌ها و مرزهای همگویی منطقه ایران - قفقاز - آسیای صغیر - خاور نزدیک»^{۱۷} آغاز شده است که به بررسی خرده‌تنوع‌های^{۱۸} نحوی در زبان‌های منطقه غرب آسیا می‌پردازد. هدف این پروژه انگاره‌سازی تنوع زبانی در شرایط تماس زبانی در منطقه مذکور است.

ایده ساخت اطلس در ایران به سال‌های گذشته برمی‌گردد و به‌منظور دستیابی به این هدف تلاش‌های زیادی صورت گرفته است. به احتمال زیاد، پروژه ژرژ ردار^{۱۹} با عنوان «اطلس زبانی ایران»^{۲۰} نخستین تلاش در این مسیر است که آغاز آن به دهه ۱۹۶۰ میلادی برمی‌گردد (Anonby, 2015). داده‌های زبانی این اطلس از ۴۳ نقطه جمع‌آوری شد، اما داده‌های آن هنوز منتشر نشده است (همان). پروژه دیگر در این زمینه در ایران، پروژه «فرهنگ‌ساز» نام داشت که در سال ۱۳۵۳ از سوی فرهنگستان زبان ایران و با همکاری سازمان جغرافیایی کشور پایه‌گذاری شد. در این پروژه که تا مهرماه سال ۱۳۵۷ ادامه داشت از ۱۴ هزار آبادی در سطح کشور ضبط داده صورت گرفت (مدرسی، ۱۳۶۹؛ هاشمی، ۱۳۶۹). بعد از آن، پروژه به مدت سه سال متوقف شد. هاشمی (۱۳۶۹، صص. ۱۶۶ - ۱۶۸) اضافه می‌کند که در سال ۱۳۶۰ همه نوارها و

پرسش‌نامه‌ها و ابزار مورد نیاز طرح مذکور به مرکز مردم‌شناسی انتقال پیدا کرد و از مهر سال ۱۳۶۱ کار شناسایی گویش‌ها آغاز شد. به ترتیب الفبای نام استان‌ها و در هر استان نیز به ترتیب حروف الفبای هر شهرستان، کار شناسایی گویش‌ها صورت گرفت. از این رو، اولین استان اصفهان و اولین شهرستان در این مجموعه اردستان بود. از این مجموعه داده‌ها، به‌کوشش مسعود پورریاحی و همکاران سه جلد با عنوان *شناسایی گویش‌های ایران* دربارهٔ گویش‌های شهرستان اردستان، اصفهان و خوانسار به ترتیب در سال‌های ۱۳۶۲، ۱۳۶۷ و ۱۳۷۴ به چاپ رسید (مدرسی، ۱۳۶۹؛ رستم‌بیک تفرشی، ۱۳۹۴). پروژه ملی «اطلس زبانی ایران» از سال ۱۳۸۰ و به همت پژوهشگران پژوهشکدهٔ زبان‌شناسی، کتبه‌ها و متون پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری پیگیری شد (پرمون، ۱۳۸۵). این پروژه برپایهٔ پرسش‌نامه‌ای متشکل از ۱۰۵ واژه و عبارت و ۳۶ جمله برنامه‌ریزی شده و هدف آن، گردآوری داده از آبادی‌های بالای ده خانوار در کل کشور است (خبرگزاری صدا و سیما، ۱۲ اردیبهشت ۹۵؛ Akhlaghi, 2020). در این پروژه که از آن به‌منزلهٔ فاز دوم (۱۳۸۰) و سوم (۱۳۹۴) طرح فرهنگساز یاد می‌شود، پژوهشگران به ساماندهی داده‌های گردآوری‌شده از پروژهٔ پیشین و همچنین، به گردآوری داده‌ها از استان‌های جدید مبادرت ورزیدند (اخلاقی، ۱۳۹۷). قرار است مجموعه داده‌های این پروژه که در برخی از استان‌ها به پایان رسیده و در برخی دیگر همچنان در جریان است، در قالب نرم‌افزار اطلس زبانی ایران ارائه شود که هنوز در دسترس عموم و زبان‌شناسان قرار نگرفته است. پروژهٔ «اطلس منطقهٔ زبانی ارس - ایران»^{۲۰} از سوی دونالد استیلو^{۲۱} با هدف جمع‌آوری داده از مناطق قفقاز جنوبی، شرق آسیای صغیر، شمال عراق و مرکز و شمال غربی ایران در جریان است (Stilo, 2016 & 2007). استیلو با تحلیل این داده‌ها تمرکز خود را روی ویژگی‌های زبان‌شناختی خانواده‌های زبانی در این منطقه، به‌ویژه نواحی دارای هم‌گرایی زبانی (Sprachbünde) قرار داده است. اگرچه این اطلس کل کشور ایران را دربر نمی‌گیرد، اما یک گام بسیار بزرگ در تهیهٔ اطلس زبانی است که از آن در جای‌جای پروژهٔ «اطلس زبان‌های ایران» (پروژهٔ مورد بحث در ادامهٔ مقاله) استفاده شده است. تحلیل‌ها در اطلس منطقهٔ زبانی ارس - ایران بر پایهٔ ۳۵۰ ویژگی زبان‌شناختی (ساخت‌های دستوری، ویژگی‌های واجی و واژگان) است که از نقاط مشخصی از نواحی مذکور جمع‌آوری شده است. از ویژگی‌های بارز این اطلس، ارائهٔ داده‌های زبانی و

بازنمایی آن‌ها به صورت نقطه‌ای و تصمیم‌گیری دربارهٔ مرزهای گویشی بر پایهٔ داده‌هاست که در تحقیق‌های پیشین مغفول مانده بود. از جملهٔ دیگر آثار مهم و گفتنی در این زمینه می‌توان به مجموعه‌پایان‌نامه‌هایی اشاره کرد که به راهنمایی ایران کلباسی در جای‌جای کشور و در قالب طرحی با عنوان طرح ملی گویش‌شناسی ایران انجام گرفته است. از آن جمله می‌توان به بررسی ۴۰ روستا در استان ایلام (بازیار، ۱۳۹۱) اشاره کرد. در این بین نیز، می‌توان به آثاری اشاره کرد که اقدام به تهیهٔ اطلس‌های زبانی از بخش‌هایی از کشور کرده‌اند. برای مثال، پاپلی‌یزدی (۱۳۷۱)، رضاقلی‌فامیان (۱۳۸۹)، بصیرت و رضاقلی‌فامیان (۱۳۹۰)، اسدپور (۱۳۹۱)، نجفیان و همکاران (۱۳۹۳)، رستم‌بیک تفرشی (۱۳۹۴، ۱۳۹۵)، آقاگل‌زاده (۱۳۹۴)، مولایی کوهبنانی و آهنگر (۱۳۹۶) و نجفیان و همکاران (۱۳۹۶).

با توجه به پژوهش‌های ارزشمند صورت گرفته که در مطالب ذکرشده به آن‌ها اشاره شد، هنوز هیچ‌گونه اطلس جامعی برای زبان‌های ایران تهیه نشده است، اما نقشه‌هایی زبانی طراحی شده که شش مورد از آن‌ها در اینجا گفتنی است: نخست، نقشهٔ بروک و آپنچنکو^{۲۲} (1964, pp. 70 - 71) در اطلس نارُف میرا^{۲۳}؛ دوم، نقشهٔ زبانی اُریوال^{۲۴} (1988) در مجموعهٔ تاوو^{۲۵}؛ سوم، نقشهٔ خانوادهٔ زبان‌های ایرانی در مجموعهٔ زبان‌های ایران^{۲۶} (Schmitt, 1989)؛ چهارم، نقشهٔ بروزشدهٔ زبان‌های ایرانی از سوی ویندفور^{۲۷} (2009) و در همان فصل، یعنی فصل دوم از اثر، نقشه‌ای که به زبان‌های غیرایرانی منطقه اختصاص دارد؛ پنجم، نقشهٔ ترکیب زبانی ایران تهیه‌شده از سوی ایزدی (2006 - 2013) و در آخر نقشهٔ منتشرشده در ایرانکارتو (اورکید^{۲۸} و همکاران، ۲۰۱۲: مرکز ملی پژوهش‌های علمی فرانسه^{۲۹} و دانشگاه تهران). بحث دربارهٔ هر یک از این نقشه‌ها مجال دیگری را می‌طلبد، اما از مهم‌ترین نکات گفتنی این است که هیچ‌یک از این نقشه‌ها هیچ‌گونه دادهٔ زبانی واقعی (چه در سطح واژگان، واجی، صرفی یا نحوی) ارائه نمی‌دهند و حتی نقشه‌ای که حاوی یک مجموعه داده زبانی از کل کشور ایران باشد، تهیه نشده است.^{۳۰}

۳. ضرورت تهیهٔ اطلس زبانی در ایران^{۳۱}

از اواسط قرن بیستم تاکنون، تلاش‌های مستمری چه در قالب یک اطلس زبانی و چه در قالب نقشه‌هایی در ابعاد و اندازهٔ کل کشور برای به تصویر کشیدن زبان‌های ایران انجام گرفته

است. با وجود این، این هدف هنوز به‌طور کامل محقق نشده است و این عدم موفقیت دلایل متفاوتی دارد که از آن‌جمله می‌توان به تنوع زبانی گسترده در کل کشور اشاره کرد. ایران کشوری است با تنوع زبانی گسترده که خانواده‌های زبانی متنوعی از جمله ایرانی، ترکی، سامی، هندی، دراویدی^{۳۲}، ارمنی، کارتولی^{۳۳} و زبان‌های اشاره را در برمی‌گیرد (پیرامون زبان‌های ترکی در ازیران نک: Anonby, Taheri-Ardali, Schreiber et al., 2020). از این رو، ثبت و ضبط این خانواده‌های زبانی که هریک ده‌ها و شاید صدها گونه زبانی متعدد را شامل می‌شود به دشواری میسر می‌شود. از دیگر دلایل عدم موفقیت، می‌توان به حجم عظیم پروژه و مدیریت و اجرای آن اشاره کرد. نبود اتفاق نظر در مورد موضوع هویت زبانی^{۳۴} در کشور و نظرات متعدد و گاه متضاد نیز از دیگر موانع است^{۳۵}. برای مثال، تفاوت زبان و گویش در چیست؟ چند زبان در ایران صحبت می‌شود؟ این پرسش‌ها در پژوهش‌های مختلف به جواب‌های ناهممانندی منتج شده است. پروژه ایرانکارتو^{۳۶} که از سوی دانشگاه تهران منتشر شده است تعداد ۶ یا ۷ زبان را مطرح می‌کند. زبان‌شناسان فهرستی بین ۱۰ تا ۴۰ زبان را در نظر می‌گیرند، اما منابعی مانند پروژه زبان‌های در معرض خطر^{۳۷} و اتنولوگ^{۳۸} (۲۰۱۷) به ترتیب ۵۶ و ۸۰ زبان را در ایران مد نظر دارد. در اینجا کدام یک از این ارقام صحیح است؟ چرا تضارب آرا در این زمینه گسترده است؟ این‌ها تنها بخشی از پرسش‌هایی است که بحث درباره آن‌ها در این مجال نمی‌گنجد. انتشار محدود نتایج برگرفته از پروژه‌ها در این حوزه از دیگر دلایل عدم موفقیت در انجام این امر خطیر است. گاه پژوهش‌های ارزشمندی انجام گرفته، اما انتشار برون‌داد این پژوهش‌ها به شیوه مناسبی انجام نشده است. همکاری محدود متخصصان فن در حوزه زبان‌ها و گویش‌های ایران، از دیگر دلایل مهم است. نبود همکاری لازم بین متخصصان ایرانی و غربی از مواردی است که شاید سبب عدم پیشرفت مناسب در به سرانجام رساندن چنین پروژه‌هایی می‌شود. درنهایت، اجرای طرح اطلس زبانی در هر کشوری رسالتی است بس دشوار و به‌طور مشخص این دشواری برای کشور ایران به دلایل مذکور مضاعف می‌شود. از این روست که برخی از پروژه‌ها در سال‌های اخیر به‌صورت موقت، متوقف شده‌اند و یا انجام آن‌ها با مشکلاتی روبه‌رو شده است.

با در نظر گرفتن مطالب مورد اشاره در بخش‌های ذکر شده، نیاز به یک اطلس زبانی جامع، دقیق، کارآمد، روزآمد و در دسترس، در ایران به خوبی احساس می‌شود، اما برای دستیابی به چنین هدف بزرگی چه نکاتی را باید لحاظ کرد؛ از مهم‌ترین موارد، همکاری و بهره‌گیری از دانش تخصصی متخصصان، پردازش مجموعه زیادی از داده‌های زبانی، تفاوت قائل شدن بین زبان و قومیت، مشخص کردن مرز بین گویش و زبان و هم‌پوشانی آن‌ها، تمرکز بر داده‌های زبانی جمع‌آوری شده از آبادی‌ها و استناد به آن‌ها، فراهم آوردن محیطی که بتوان داده‌های پراکندگی زبانی و همچنین، داده‌های زبانی جمع‌آوری شده را از سوی کاربران و دیگر متخصصان قضاوت و ارزیابی کرد و در نهایت اینکه بتوان اطلاعات اطلس را با دسترسی آزاد در اختیار تمام کاربران قرار داد تا از نتایج آن بهره ببرند.

۴. اطلس زبان‌های ایران

اطلس زبان‌های ایران یا «آزیران» عنوان برنامه تحقیقاتی برخی است که به مستندسازی گونه‌های زبانی و تهیه نقشه‌های پراکندگی زبانی و داده‌های زبانی درون مرز جغرافیای ایران می‌پردازد. این پروژه دارای ابعاد مختلفی است که هر یک در اینجا در زیربخش‌های مجزایی بحث و بررسی می‌شود.^{۳۹}

۴-۱. هدف غایی در آذیران

هدف غایی در این برنامه تحقیقاتی، ارائه تصویری کلی از وضعیت زبانی و رده‌شناختی زبانی کشور است. برای رسیدن به این هدف، تهیه نقشه‌های پراکندگی زبانی و همچنین، نقشه‌های برگرفته از داده‌های زبانی در کنار تهیه پیکره‌ای متشکل از داده‌های صوتی و تصویری از گونه‌های زبانی متفاوت کشور، در دستور کار قرار گرفته است. همچنین، در این اطلس برآنیم تا به پرسش‌هایی که آورده می‌شود پاسخ دهیم:

- مشخصه‌های زبان‌شناختی بارز زبان‌ها و گویش‌های ایران کدام است و همچنین، پراکندگی جغرافیایی هر یک از این مشخصه‌های زبانی چگونه است؟

- این گونه‌های زبانی در کدام قسمت از ایران صحبت می‌شود و این مسئله در مقایسه با پراکندگی مشخصه‌های زبانی چگونه است؟
- متخصصان فن و زبان‌وران چگونه این زبان‌ها را دسته‌بندی می‌کنند و در این بین دسته‌بندی‌های زبانی علمی چگونه می‌تواند بهبود پیدا کند؟

۴-۲. تیم اطلس و نهادهای همکار

در ازیران پژوهشگران مختلفی در نقش همکار و مشاور تحقیقاتی به‌صورت داوطلبانه به پیشبرد اطلس کمک می‌کنند. نزدیک به ۹۰ نفر به‌منزله عضو داوطلب^{۴۱} در قالب تیم‌های استانی (هم‌اکنون ۱۹ استان^{۴۱} از ۳۱ استان کشور مشغول فعالیت است.) و در سطوح مختلف، به ساخت اطلس کمک می‌کنند. داده‌های زبانی پس از جمع‌آوری از سوی پژوهشگران که با به‌کارگیری روش‌شناسی مورد اتخاذ اطلس صورت می‌گیرد، در اختیار اطلس برای بارگذاری قرار می‌گیرد. سپس، داده‌ها پس از بررسی از سوی ویراستاران مختلف، بر روی وبگاه ازیران بارگذاری می‌شود. درحقیقت، ازیران منبعی است که هر یک از محققان و کاربران می‌توانند در آن نظر خود را درباره هر گونه زبانی در ایران با دیگران به اشتراک بگذارند. نهادهای همکار مختلفی از جمله دانشگاه کارلتون، دانشگاه شهرکرد، دانشگاه خلیج فارس بوشهر، دانشگاه لیدن^{۴۲} در هلند و دانشگاه بامبرگ^{۴۳} در آلمان با پروژه همکاری دارند. بودجه پژوهشی پروژه از سوی شورای پژوهشی علوم اجتماعی و علوم انسانی^{۴۴} در کانادا و موسسه آلکساندر فان هومبولت^{۴۵} در کشور آلمان تأمین شده است که این بودجه به‌طور عمده صرف زیرساخت‌ها، به‌طور مشخص بستر نرم‌افزاری وبگاه اطلس و همین‌طور هزینه‌های ناشی از انجام کار میدانی، برگزاری جلسه‌های و ارائه سخنرانی حول محور اطلس می‌شود. گفتنی است که ارزش انجام چنین طرح تحقیقاتی بسیار بیشتر از بودجه پژوهشی است که از سازمان‌های مذکور برای انجام این پروژه دریافت شده است.

۴-۳. طراحی اطلس

۴-۳-۱. چارچوب نرم‌افزاری نونالیت^{۴۶}

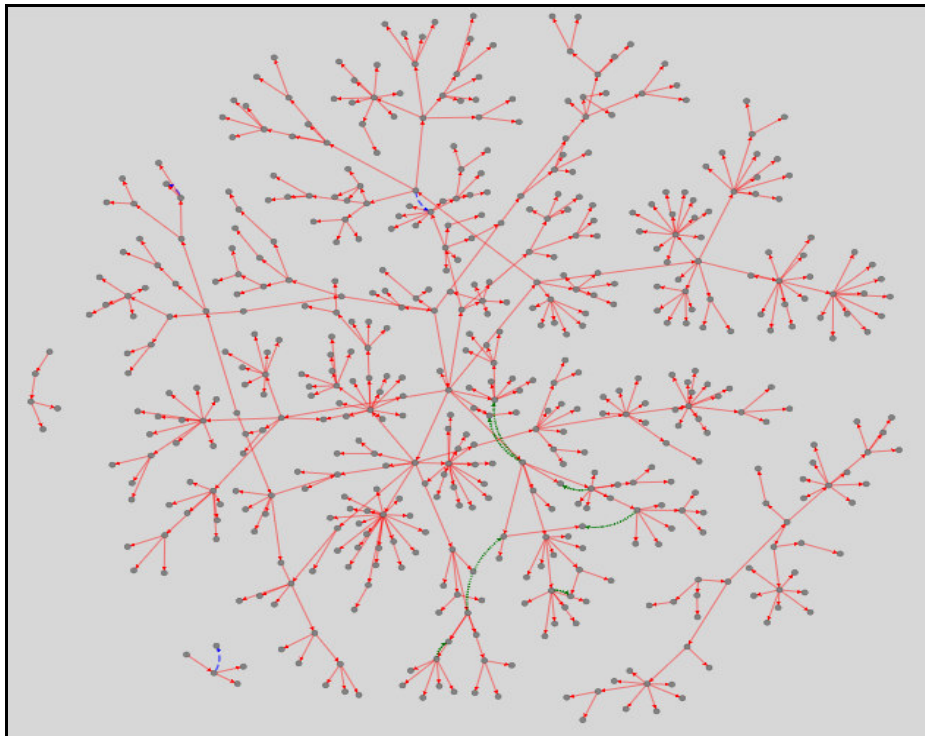
نونالیت^{۴۷} بستری نرم‌افزاری^{۴۸} است که برای تهیه اطلس زبانی استفاده می‌شود.^{۴۹} این بستر که به صورت متن‌باز^{۵۰} است، در دسترس عموم قرار دارد و از آن می‌توان برای تهیه هر اطلس زبانی استفاده کرد (Anonby et al., 2018). ساختار رابطه‌محور^{۵۱} نونالیت انعطاف‌پذیر است و می‌تواند راه‌حل مناسبی برای خلأهایی باشد که پیش از این در مسیر ساخت اطلس به آن‌ها اشاره شد. از ویژگی‌های بارز این بستر نرم‌افزاری می‌توان به مشارکت، همکاری و همچنین، اعمال تغییرات و بررسی مجدد داده‌های ورودی به صورت از راه دور، انتشار سریع نتایج حاصل، دسترسی آزاد و کد متن‌باز آن اشاره کرد. در توضیح این موارد باید اشاره کرد که در قالب نونالیت، هر یک از همکاران اطلس می‌توانند از راه دور و تنها با دسترسی به اینترنت، بخش‌هایی از اطلس را تکمیل و یا تغییرات لازم را در وبگاه اعمال کنند که البته، پیش از بروزرسانی ویراستاران باید آن را تأیید کنند. به بیانی دیگر، تمام تغییراتی که با راهنمایی و دستورالعمل مدیریت تیم اطلس و از طرف همکاران اعمال می‌شود پیش از بارگذاری برای عموم، یک به یک بررسی مجدد می‌شود. همان‌طور که اشاره شد، از دیگر ویژگی‌های گفتنی در اطلس، انتشار سریع داده‌هاست و به این دلیل، برتری بسیار شاخصی نسبت به نظام سنتی چاپ نقشه، کتاب و یا لوح فشرده دارد که تولید نهایی آن‌ها بسیار زمان‌بر است. اطلس به صورت آزاد در دسترس عموم است، یعنی هر کاربری با توجه به توانایی خود می‌تواند تغییرات و اصلاحاتی در اطلس پیشنهاد کند و هرگونه تغییر تأیید شده می‌تواند به بهتر شدن این مجموعه کمک کند تا در اختیار همگان قرار گیرد. کد برنامه‌نویسی نونالیت حاصل که تولید می‌شود روی گیت‌هاب^{۵۲} (پایگاهی در فضای مجازی برای همکاری و نظارت بر نسخه متن‌باز برای توسعه‌دهندگان نرم‌افزار) قرار می‌گیرد، از این رو، دیگر زبان‌شناسان و برنامه‌نویسان می‌توانند از این فناوری بهره ببرند، حتی اگر هیچ‌گونه همکاری با پروژه اطلس نداشته باشند.

۴-۳-۲. دسته‌بندی زبانی

دسته‌بندی زبانی^{۵۳} یکی از بخش‌های ضروری برای هر اطلس زبانی است، زیرا این دسته‌بندی تعیین می‌کند که گونه‌های زبانی مختلف چگونه در ارتباط با یکدیگر نمایش داده شوند. یکی از نخستین دستاوردهای ازیران، ارائه یک دسته‌بندی زبانی در ایران است که از طریق وبگاه اطلس در اختیار کاربران قرار گرفته است. این دستاورد، حاصل تلاش بی‌وقفه محققان بسیاری در زمینه زبان‌شناسی ایرانی است. ازیران از دو انگاره برای نمایش دسته‌بندی زبانی در ایران بهره برده است (Anonby et al., 2020). انگاره نخست، درخت دسته‌بندی سنتی است.^{۵۴} در این دسته‌بندی بیش از ۵۰۰ گونه زبانی مجزا در ایران شناسایی شده است که تقریباً ۴۰۰ مورد از این فهرست به دسته زبان‌های ایرانی تعلق دارد. گفتنی است که این دسته‌بندی با تمرکز بر تمایز دقیق بین زبان و گویش نبوده است، زیرا پاسخ به این مسئله نیازمند لحاظ کردن عوامل اجتماعی، هویت زبانی^{۵۵} و عوامل بسیار دیگری است که در بحث حاضر نمی‌گنجد.^{۵۶} هدف اصلی در این مسیر پاسخ به این پرسش بوده که چگونه زبان‌های رایج در ایران در یک تقسیم‌بندی مجزا در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند. اگرچه این نوع تقسیم‌بندی سنتی، انگاره کامل و جامعی نیست (Aikhenvald & Dixon, 2001)، اما به‌منظور سازماندهی اولیه در تقسیم‌بندی زبانی لازم است.

انگاره دوم برای نمایش دسته‌بندی زبانی در ایران یک انگاره چندبعدی است (Anonby et al., 2020). در این انگاره که به‌صورت شبکه ارتباط زبانی چندبعدی^{۵۷} و بر پایه یک نمایش گرافی هدایت‌شونده با نیرو^{۵۸} است به‌منزله انگاره دوم در کنار دسته‌بندی سنتی به‌منظور نمایش ارتباط بین زبان‌ها استفاده شده است.^{۵۹} تصویر ۱ نمایی ثابت از این انگاره را به نمایش می‌گذارد. هر یک از گره‌ها معرف یک گونه زبانی است که با توصیفی از آن گونه زبانی و همچنین، اطلاعات دیگر درمورد آن در اطلس، در پیوند است، یعنی با کلیک کردن روی هر گره می‌توان توصیفی از آن و دیگر اطلاعات مورد نظر را مشاهده کرد.

منبع: <http://iranatlas.net/module/taxonomy.selectMap>

تصویر ۱: دسته‌بندی زبان‌ها از طریق شبکه‌ی ارتباط زبانی چندبعدی. در این انگاره، سه نوع ارتباط یا پیوند بین گونه‌های زبانی مورد نظر است. نخست، ارتباط زبانی از طریق وراثت (خطوط قرمز رنگ)، دوم از طریق شباهت ساختاری و تماس زبانی (خطوط منقطع آبی‌رنگ) و سوم، ارتباط به‌واسطه‌ی هویت قومی (خطوط منقطع سبز رنگ). هر یک از گره‌ها معرف یک گونه‌ی زبانی است.

Figure 1: Classification of languages through a multi-dimensional language relation web. In this model, three types of links among language types are considered: 1) linguistic relation through genealogical inheritance (red lines), 2) structural relation through linguistic contact (blue dashed lines), and 3) ethnic identification (green dashed lines). Each node represents a language variety.

علاقه‌مند به زبان‌ها و گویش‌های ایران استفاده شود. تصویر شماره ۲ بخشی از یکی از مدخل‌های کتاب‌نامه را نشان می‌دهد.

منبع: <http://iranatlas.net/module/bibliography>

Bibliography	
Author(s)	Anonby, Erik Asadi, Ashraf
Editor(s)	
Title	Bakhtiari studies: Phonology, text, lexicon
Title (French translation)	***
Publication year (roman)	2014
Publisher (roman)	Acta Universitatis Upsaliensis
Place of publication (roman)	Uppsala
Start page	1
Other pages	223
Language	English
Language: multiple languages	
Translator(s)	
Translated from: multiple languages	
Source type	Electronic
Availability	Online open access Carleton University library
Availability other libraries	
Availability other	
Links	https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:758171/FULLTEXT01.pdf http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A758171&dswid=3187
Relevance for Atlas	Linguistic data Language distribution Language classification and status
Abstract	Bakhtiari, a Southwestern Iranian language in the Luri language continuum, is

تصویر ۲: یکی از مدخل‌های کتاب‌نامه از ایران. تصویر تنها بخشی از اطلاعات مربوط به کتاب‌نامه آن را نشان می‌دهد.

Figure 2: An entry in the ALI bibliography. The image shows only part of the information available for this item.

۵. روش‌شناسی

در این بخش به چگونگی روش‌شناسی این برنامه تحقیقاتی برخط پرداخته می‌شود. به بیان دیگر، این بخش بررسی می‌کند که در مسیر تهیه از ایران چه روشی اتخاذ شده است و از چه ابزارهایی برای ثبت و ضبط گونه‌های زبانی و شیوه نمایش آن‌ها استفاده می‌شود. مسیر

ساخت اطلس به صورت استان به استان است و هر یک از استان‌ها به صورت مستقل و مجزا بررسی و تحلیل و نهایی می‌شود. برای دستیابی به چنین هدفی، ابتدا فهرست آبادی‌های هر استان در قالب فایل اکسل به تفکیک هر شهرستان، بخش و دهستان از وبگاه مرکز آمار ایران^{۶۶} (۱۳۹۵/۱۳۹۰) دانلود و پس از ترانویسی^{۶۷} اسامی آبادی‌ها به لاتین، به مشخص کردن درصد تقریبی پراکندگی زبانی پرداخته می‌شود. سپس بعد از مشخص شدن وضعیت پراکندگی زبانی در استان، به گردآوری داده از آبادی (سکونت‌گاه)های مشخصی همت گمارده می‌شود. در ادامه به این موضوع بیشتر پرداخته می‌شود.

۵-۱. ترانویسی در ازیران

اصول قراردادی ترانویسی استفاده شده در ازیران مشتمل بر سه نوع است^{۶۸}: ۱. ترانویسی مختصر^{۶۹} زبان فارسی، ۲. ترانویسی مختصر دیگر گونه‌های زبانی و ۳. ترانویسی جامع^{۷۰}. از دو نوع نخست برای نمایش چگونگی تلفظ اسامی مکان‌ها (اسامی آبادی‌ها در فایل اکسل) و اطلاعات کتاب‌نامه بهره گرفته می‌شود و از نوع سوم برای داده‌های زبانی (پرسش‌نامه) استفاده می‌شود. همان‌طور که در تصویر شماره ۳ در ادامه آمده است، بخشی از فایل اکسل مورد استفاده برای ترانویسی مختصر فارسی استان چهارمحال و بختیاری نمایش داده شده است. در تصویر شماره ۳ تنها ترانویسی مختصر فارسی مورد استفاده در ازیران آمده است. همان‌طور که در تصویر آشکار است، از سمت چپ به راست، کد هر آبادی در ازیران، کد هر آبادی در اداره آمار ایران، میزان جمعیت هر آبادی، نام استان به فارسی، ترانویسی آن به لاتین، نام شهرستان و در نهایت، ترانویسی آن به لاتین نشان داده شده است.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
140588	1405020002023211072	211	107	104	47	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	اردل			Ardal
140589	1405020002023211123	870	429	441	191	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	اردل			Ardal
140590	1405020002023441259	732	388	344	153	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	اردل			Ardal
140591	1405020002023441285	* (les *	(les *	(les *	(le	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	اردل			Ardal
140592	1405020002023814001	65	29	36	14	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	اردل			Ardal
140593	1406	3591	1813	1778	770	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	کوه‌رنگ			Kuhrang
140594	140601	1218	6245	5940	245	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	کوه‌رنگ			Kuhrang
140595	1406010001	3305	1667	1638	655	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	کوه‌رنگ			Kuhrang
140596	1406010001017213602	80	37	43	16	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	کوه‌رنگ			Kuhrang
140597	1406010001017213616	55	32	23	9	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	کوه‌رنگ			Kuhrang
140598	1406010001017213617	168	96	72	33	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	کوه‌رنگ			Kuhrang
140599	1406010001017213618	52	29	23	10	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	کوه‌رنگ			Kuhrang
140600	1406010001017213635	32	16	16	8	چهارمحل و بخئیاری	Chahār Mahāl va Bakhtiāri	کوه‌رنگ			Kuhrang

تصویر ۳: نمونه‌ای از فایل اکسل مورد استفاده برای ترانویسی مختصر فارسی. در این تصویر تنها ترانویسی فارسی مورد استفاده در ازیران، نمایش داده شده است. از سمت چپ به راست، کد هر آبادی در ازیران، کد هر آبادی در اداره آمار ایران، میزان جمعیت هر آبادی، نام استان به فارسی، ترانویسی آن به لاتین، نام شهرستان و درنهایت، ترانویسی آن به لاتین آمده است.

Figure 3: A screenshot from the Excel file used for the simplified Persian transcription. This image shows only the Persian transcription used in ALI. From left to right, the columns contain the ALI unique ID for each settlement, the ID of each settlement based on the system used by the Iran Statistics Centre, the population of each settlement, the name of the province in Persian, its roman transcription, the name of the shahrestan (provincial sub-district), and finally, its roman transcription.

پایه ترانویسی موردنظر، مبتنی بر واج‌شناسی فارسی است، اما با وجود این، در برخی موارد از قراردادهای املائی کلمات فارسی نیز تبعیت شده است. ترانویسی مختصر دیگرگونه‌های زبانی (به‌غیر از زبان فارسی)، برای نمایش تلفظ محلی^{۷۱} اسامی مکان‌ها استفاده می‌شود. به‌طورکلی در این شیوه، اصول ترانویسی مختصر فارسی نیز به قوت خود باقی است، با این حال، از آنجا که تلفظ محلی اسامی مکان‌ها بر مبنای املائی فارسی آن‌ها صورت نمی‌گیرد، در مواردی متفاوت از اصول قراردادی ترانویسی مختصر فارسی عمل می‌کند. گفتمنی است که اطلاعات لازم درباره شیوه تلفظ فارسی و مهم‌تر از آن، تلفظ محلی آبادی‌ها از زبانوران و افراد مطلع منطقه کسب می‌شود. برای نمونه، در ادامه مثال‌هایی از استان‌های مختلف برای مقایسه آورده شده است:

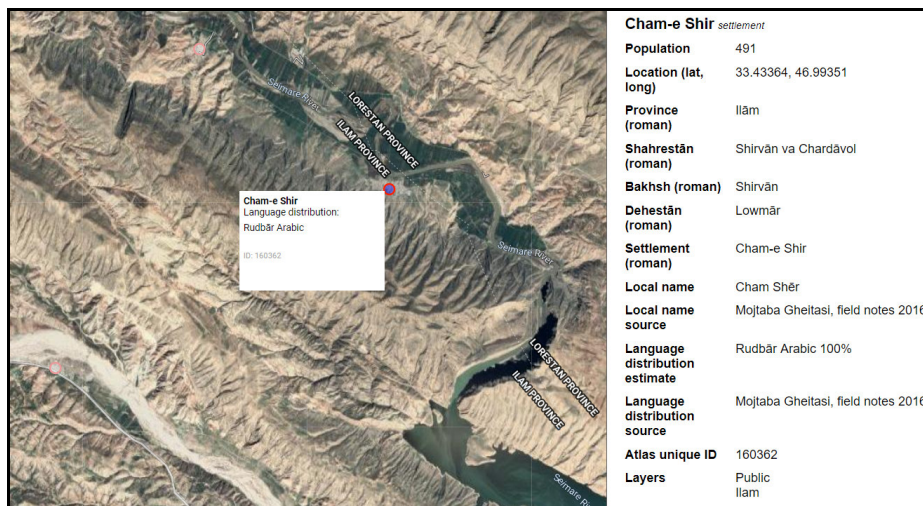
ترانویسی نام محلی آبادی	ترانویسی نام فارسی آبادی	نام آبادی به فارسی
Bishtevā	Behesht Ābād	بهبشت‌آباد (در استان چهارمحال و بختیاری)
Sür	Sorkheh	سرخه (در استان سمنان)
Kāvreyimi, Kābreyimi	Qā'ed Ebrāhimi	قائد ابراهیمی (در استان بوشهر)
Māchkay Khwār	Māchkeh-ye Soflā	ماچکه سفلی (در استان کردستان)

در ترانویسی جامع، داده‌های زبانی به صورت واج‌نویسی ترانویسی می‌شوند. نمادهای به‌کار گرفته شده در هر سه نوع ترانویسی ذکرشده، برگرفته از نشانه‌های مورد استفاده پژوهشگران برجسته خانواده زبان‌های ایرانی است. نمادهای مورد استفاده و جزئیات چگونگی انواع ترانویسی در وبگاه اطلس در دسترس است.^{۷۲}

۵-۲. پراکندگی زبانی

در برنامه تحقیقاتی برخط حاضر، در ابتدا به منظور مشخص کردن پراکندگی زبانی، سعی می‌شود فهرست جامعی از گونه‌های زبانی رایج در استان گردآوری شود. این کار با بهره گرفتن از تحقیقات پیشین، اطلاعات محققان زبان‌شناس بومی منطقه و همچنین، متخصصان زبان‌شناسی، که اشراف نسبتاً جامعی به زبان‌های منطقه دارند، انجام می‌شود.^{۷۳} سپس از زبانوران و افراد مطلع به زبان‌های منطقه^{۷۴} خواسته می‌شود تا تعیین کنند که چه زبان‌هایی در هر یک از آبادی‌ها صحبت می‌شود و همچنین، به صورت تقریبی^{۷۵} مشخص کنند که زبان‌هایی که به‌منزله زبان مادری^{۷۶} در آبادی مذکور استفاده می‌شوند، چند درصد از کل افراد آبادی را تشکیل می‌دهند. به بیان دیگر، با در نظر گرفتن این نکته که زبان فارسی بین نسل جدید رو به گسترش است و گاه اولین زبانی است که نسل جدید با آن مواجه می‌شود، باید مشخص شود زبان‌های مادری رایج در آبادی به چه میزان و چه درصدی است. بعد از درج درصد پراکندگی زبانی برای هر آبادی در کنار ترانویسی اسامی آبادی‌های استان در فایل اکسل، این داده‌ها به وبگاه ازیران

منتقل می‌شود و سپس اطلاعات مذکور از هر یک از آبادی‌ها با مکان آن آبادی روی نقشه جغرافیایی کشور در وبگاه (برگرفته از نقشه گوگل) گره می‌خورد و نقطه مشخصی برای این آبادی روی نقشه قرار می‌گیرد. این کار، که از آن با عنوان «نقطه‌گذاری»^{۷۷} در اطلس یاد می‌شود، به صورت دستی انجام می‌گیرد. تصویر شماره ۴ این مرحله از کار را به نمایش می‌گذارد. در سمت راست موارد مربوط به روستای «چم شیر» در استان ایلام نشان داده شده است^{۷۸} که شامل میزان جمعیت، مختصات جغرافیایی، مکان آن در تقسیمات استانی، ترانویسی فارسی و محلی آن و همچنین، پراکندگی زبانی و محقق مورد نظر در انجام این کار میدانی است. در سمت چپ نقطه‌ای که نشان‌دهنده مکان این روستا روی نقشه است، نمایش داده شده است.

تصویر ۴: نمایش روستای «چم شیر» در استان ایلام و همچنین، نمایش اطلاعات جغرافیایی و زبانی مورد نظر درباره این روستا در سمت راست که با کلیک کردن روی نقطه مورد نظر و یا از طریق جست‌وجوی نام روستا در وبگاه قابل دستیابی است.

Figure 4: Display of the village Cham-e Shir in Ilam Province. In addition, this screenshot shows the corresponding geographical and linguistic information about this village in the right panel, which can be accessed by clicking on the relevant point or by searching for the name of the village on the website.

برای پیدا کردن مکان آبادی‌ها روی نقشه، علاوه بر کمک گرفتن از نقشه گوگل، از نقشه راه‌های آبادی‌های کشور، ارائه شده از سوی شبکه روستایی ایران به نام «روستانت»^{۷۹} استفاده می‌شود. برونداد نهایی این مرحله دو نوع نقشه نقطه‌محور تعاملی^{۸۰} و ایستاست^{۸۱} که در ادامه به آن اشاره می‌شود. در نهایت، هر زبانی با رنگ مشخصی در وبگاه اطلس نمایش داده می‌شود.

۵-۳. گردآوری داده‌های زبانی

ابزار اصلی گردآوری داده در این برنامه تحقیقاتی پرسش‌نامه است. در کنار پرسش‌نامه از ضبط داده‌های صوتی و تصویری نیز استفاده می‌شود که در نهایت، در وبگاه اطلس بارگذاری می‌شود.^{۸۲} پس از مشخص شدن پراکندگی زبانی در سطح استان، چشم‌انداز وضعیت زبانی برای انتخاب نقاط هدف، برای گردآوری داده‌های زبانی روشن می‌شود (طاهری اردلی، ۱۳۹۹). به منظور انتخاب نقاط هدف، معیارهایی که آورده می‌شود مدنظر قرار می‌گیرد: نخست، سعی می‌شود بیشترین تنوع زبانی در هر استان پوشش داده شود، دوم اینکه، در منطقه‌های دو یا چندزبانه، که تماس زبانی وجود دارد^{۸۳}، اطلاعات از هر دو یا چند گونه ضبط می‌شود تا نحوه تأثیر زبان‌ها بر یکدیگر بررسی شود (Anonby, 2021). از این رو، برای رسیدن به این هدف، در ابتدا از هر مرکز شهرستان، از گونه زبانی اصلی داده جمع‌آوری می‌شود و سپس از یکی از دورترین نقاط شهرستان که بیشترین تفاوت زبانی را با این گونه زبانی دارد نیز داده‌های زبانی ثبت و ضبط می‌شود. در این بین، چنانچه گونه زبانی منحصر به فردی نیز وجود داشته باشد، از آن داده‌های لازم گردآوری می‌شود. همچنین، در صورت رویارویی با گونه زبانی در معرض خطر، ثبت و ضبط آن در اولویت قرار می‌گیرد.

۵-۴. پرسش‌نامه از ایران^{۸۴}

مجموعه پرسش‌نامه پروژه ازیران به‌منزله مهم‌ترین ابزار و بخشی از برنامه تحقیقاتی حاضر، برای جمع‌آوری نظام‌مند ساختارهای زبانی شاخص از زبان‌های سراسر ایران

طراحی شده است.^{۸۵} این مجموعه از سوی اریک آنونبی در سه بخش مجزا و با راهنمایی‌های ارزنده دونالد استیلو طراحی شد که از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ به صورت آزمایشی در پروژه اطلس استفاده شد.^{۸۶} زیرمجموعه نخست، حاوی اطلاعات جامعه‌شناختی، اطلاعات بافتی، واژگان و مشخصه‌های واجی بود. زیرمجموعه دوم، مشخصه‌های صرفی - نحوی را در برداشت و زیرمجموعه سوم نظام شمارش بود که بر پایه پژوهش یوجین چان^{۸۷} (۱۹۹۸ - ۲۰۱۸) پایه‌گذاری شده است.^{۸۸} این پرسش‌نامه با ارجاع به طیف گسترده‌ای از پرسش‌نامه‌ها از جمله فهرست سوادش (Swadesh, 1971)، فهرست واژه‌های لایپزیک - جاکارتا^{۸۹} (Haspelmath & Tadmor, 2009)، پروژه اطلس زبانی منطقه ارس - ایران (Stilo, 2007) (2016 &)، پرسش‌نامه رده‌شناختی کامری و اسمیت^{۹۰} (1977)، پرسش‌نامه گویشی فرهنگستان زبان و ادب فارسی (۱۳۸۸) و همچنین، مشخصه‌های زبانی در اطلس WALs (Dryer & Haspelmath, 2013) انجام شده است. سپس، در راستای هرچه بهتر شدن کیفیت پرسش‌نامه اطلس، در ژوئیه ۲۰۱۷، یک کارگاه تخصصی با عنوان «اصلاح و بهبود پرسش‌نامه اطلس زبان‌های ایران»^{۹۱} در دانشگاه بامبرگ در کشور آلمان برگزار شد.^{۹۲} طی این رویداد، یک تیم بین‌المللی از ۱۲ محقق متخصص در زمینه زبان‌های مختلف ایران، با توجه به تحقیقات آزمایشی انجام‌شده در بیش از ۴۰ مکان در ایران و همچنین، تجربه‌های میدانی حاصل از این پرسش‌نامه‌ها، این مجموعه را ارزیابی و تجدیدنظر مجدد کردند. تصویر شماره ۵ بخشی از واژگان نسخه بروزشده این پرسش‌نامه را نشان می‌دهد.

English (Modern Standard)	Persian (Western, Modern Standard)	Language data (use phonemic transcription)	Comments (may include explanations about the data in the language data column) (for published sources, please put page numbers)
1. hair (of head)	مو (موی سر)		
2. eye	چشم		
3. eyebrow	ایرو		
4. nose	بینی، دماغ		
5. ear	گوش		
6. mouth	دهان		
7. tongue	زبان		

تصویر ۵: بخشی از نسخه بروز شده پرسش‌نامه ازیران برگرفته از بخش واژگان.

Figure 5: Part of the updated version of ALI questionnaire, extracted from the lexicon section.

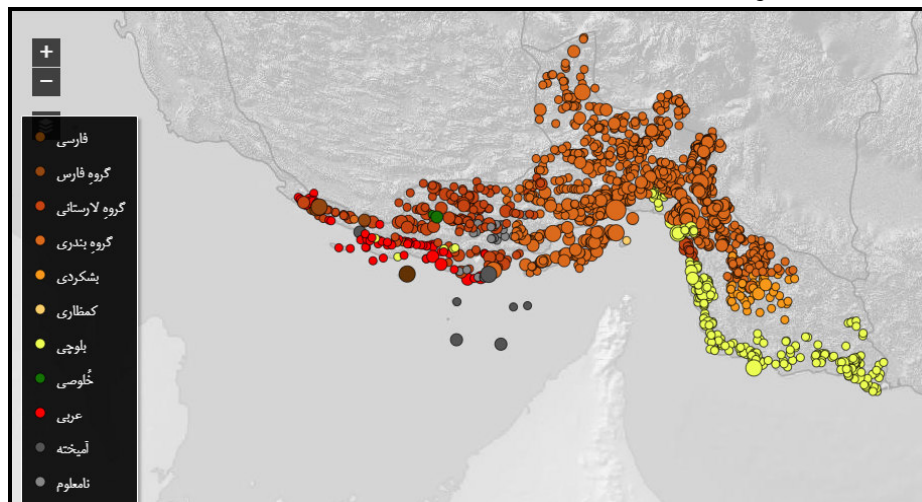
هم‌اکنون نسخه بروز شده مجموعه پرسش‌نامه با تغییرات چشمگیری نسبت به نسخه قبلی، در چهار بخش مقدمه و بافت جامعه‌شناختی زبان، واژگان، صرف و نحو و اعداد استفاده می‌شود.^{۹۳}

۶. برون داد پروژه ازیران

برونداد ازیران، در قالب نقشه‌های پراکندگی زبانی در سطح استان و کشور، نقشه‌های مربوط به داده‌های زبانی و همچنین، در قالب داده‌های خام صوتی و تصویری است. فایل‌های صوتی و تصویری در سبک‌های مختلف از جمله داستان، روایت، شعر و غیره از گونه‌های زبانی منتخب، در وبگاه بارگذاری می‌شود و به‌منظور استفاده در هر گونه تحلیل زبان‌شناختی به‌صورت رایگان در دسترس کاربران قرار می‌گیرد. برون‌دادهای اطلس در دو زیربخشی که آورده می‌شود بحث می‌شود.

۶-۱. نقشه‌های پراکندگی زبانی

یکی از اهداف اصلی هر اطلسی مشخص کردن پراکندگی زبانی برای منطقه مورد مطالعه است. بی‌شک در این پروژه نیز یکی از اهداف نخستین، دستیابی به پراکندگی زبانی برای هر استان به صورت مجزا و در نهایت، تهیه اطلس پراکندگی زبانی در مقیاس کل کشور است. تاکنون نقشه زبانی نقطه‌محور تعاملی برای پنج استان کشور (هرمزگان، چهارمحال و بختیاری، کردستان (Anonby et al., 2019)، ایلام (Anonby et al., 2017) و بوشهر به پایان رسیده که به راحتی از طریق وبگاه اطلس در دسترس است. در این نقشه‌ها با کلیک کردن روی نقطه‌هایی که هر یک معرف یک آبادی است می‌توان اطلاعات لازم درباره پراکندگی زبانی، ترانویسی نام آبادی، میزان جمعیت و مکان جغرافیایی آن آبادی را دریافت کرد. تصویر شماره ۶، که در ادامه آمده است، مربوط به نقشه نقطه‌محور تعاملی استان هرمزگان است که به منزله اولین استان در پروژه اطلس به سرانجام رسیده است.^۴ همان‌طور که در راهنمای نقشه در سمت چپ آمده است زبان‌ها یا گروه‌های زبانی فارسی، فارس، لارستانی، بندری، بشکردی، کمظاری، بلوچی، خلوصی، عربی و آمیخته در این استان صحبت می‌شود (Leitner et al., 2021). اندازه هریک از نقاط روی نقشه، بیانگر میزان جمعیت آبادی در مقایسه با دیگر آبادی‌هاست. به عبارت دیگر، هرچه اندازه نقطه بزرگ‌تر باشد، جمعیت ساکن آن نقطه بیشتر از دیگر نقاط است.

منبع: <http://iranatlas.net/module/language-distribution.hormozgan>

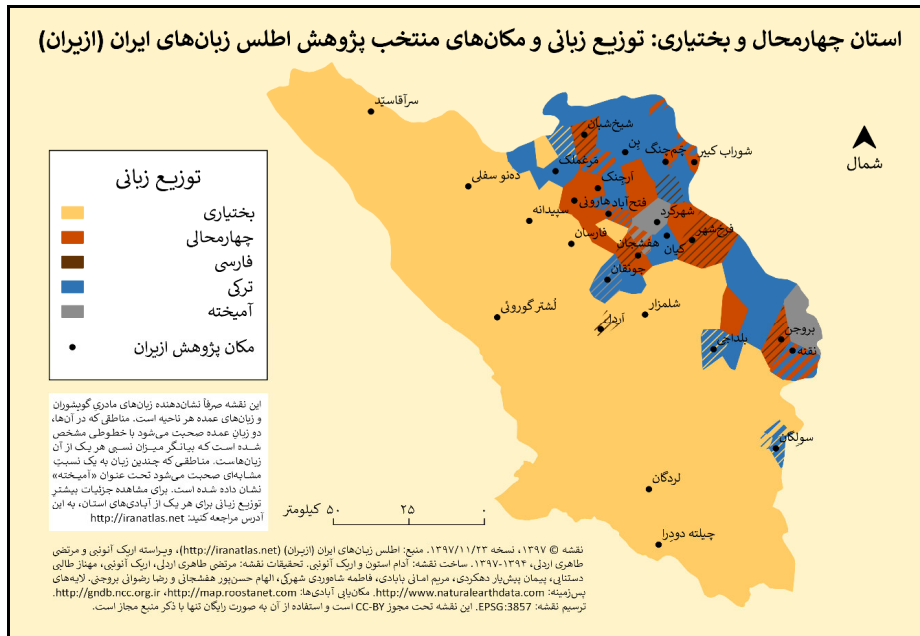
تصویر ۶: نقشه نقطه‌محور تعاملی پراکندگی زبانی استان هرمزگان. هر یک از رنگ‌ها معرف یک زبان یا یک گروه زبانی است. همان‌طور که در راهنمای نقشه در سمت چپ آمده است زبان‌ها یا گروه‌های زبانی فارسی، فارس، لارستانی، بندری، بشکردی، کمظاری، بلوچی، خلوصی، عربی و آمیخته آمده است. این نقشه قابلیت بزرگ‌نمایی دارد و با کلیک کردن روی هر یک از نقاط می‌توان اطلاعات دقیق‌تری به دست آورد.

Figure 6: An interactive point-based map of language distribution in Hormozgan Province. Each colour represents the dominant language variety or group of varieties in each of the province's settlements. As shown in the legend on the left, the languages or language groups are Persian, Fārs group, Lārestāni group, Bandari group, Bashkardi, Kumzāri, Balochi, Kholosi, Arabic, and mixed. This map can be enlarged and more detailed information can be obtained by clicking on each point.

همچنین، در این پروژه سعی می‌شود نقشه پراکندگی زبانی ایستای چندضلعی هر استان در دسترس عموم قرار گیرد. نقشه پراکندگی زبانی چندضلعی متعلق به استان چهارمحال و بختیاری، اولین نقشه ایستای تولیدشده اطلس است که در تصویر شماره ۷ آمده است. این نقشه‌ها به دو زبان انگلیسی و فارسی در دسترس همگان است. نقشه‌هایی که روی نقشه مشخص شده‌اند مکان‌های منتخب پژوهش استان را نشان می‌دهد که به‌منزله نقاط هدف برای گردآوری داده انتخاب شده‌اند. همان‌طور که در بخش راهنمای نقشه آمده است چهار

گونه بختیاری، چهارمحالی، فارسی و ترکی به‌منزله زبان مادری در این استان به آن‌ها صحبت می‌شود (درباره بختیاری نک. Anonby & Taheri-Ardali, 2018). گفتنی است که نقاط خاکستری‌رنگ روی نقشه نقاطی هستند که در آن‌ها چندین گونه به نسبت مشابه صحبت می‌شود. از این رو، این منطقه‌ها به لحاظ پراکندگی زبانی «آمیخته»^{۹۶} در نظر گرفته شده‌اند.

منبع: <http://iranatlas.net/module/linguistic-data.cb-research-sites>

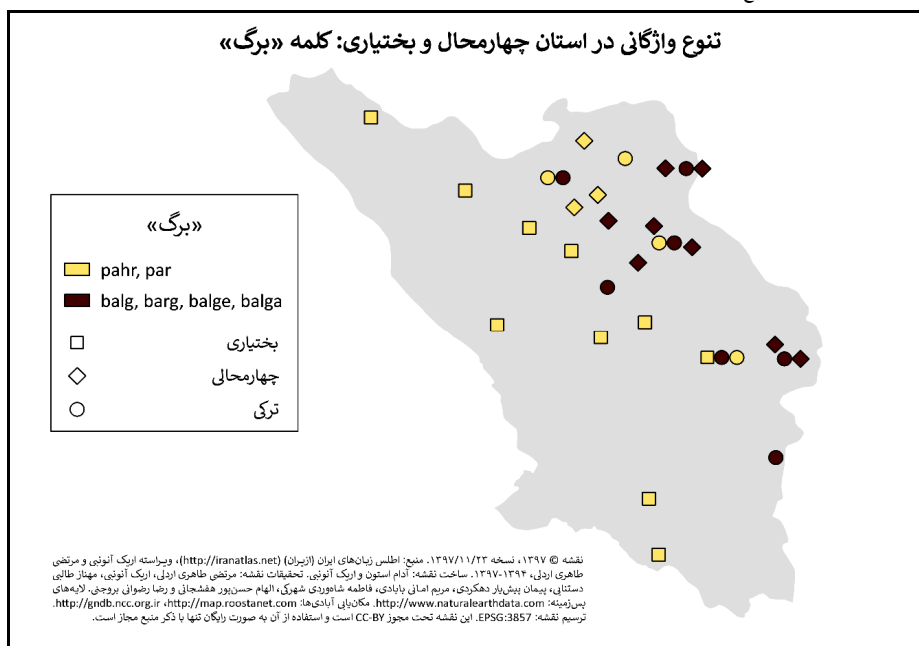
تصویر ۷: نقشه ایستای چندضلعی پراکندگی زبانی استان چهارمحال و بختیاری. همان‌طور که در راهنمای نقشه در سمت چپ آمده است بختیاری، چهارمحالی، فارسی و ترکی به‌منزله زبان‌های مادری رایج در این استان به آن‌ها صحبت می‌شود.

Figure 7: A polygon-based static map of language distribution in Chahar Mahal va Bakhtiari Province. As shown in the legend on the left, Bakhtiari, Chaharmahali, Persian, and Turkic are spoken as common mother tongues in this province.

۶-۲. نقشه‌های داده‌های زبانی

گردآوری داده‌های زبانی تاکنون در پنج استان آغاز شده است. گردآوری داده از سطح استان چهارمحال و بختیاری در ۲۶ آبادی، استان هرمزگان از ۱۰ آبادی، استان ایلام از ۵ آبادی، استان زنجان از ۲ آبادی و استان سمنان از ۳ آبادی انجام گرفته است. از آنجا که گردآوری داده از سطح استان چهارمحال و بختیاری به پایان رسیده است^{۹۷}، تحلیل بخش‌های مختلف پرسش‌نامه آغاز شده و بخش واژگان آن به پایان رسیده است (Anonby et al., in press). برای استان چهارمحال و بختیاری تاکنون در مجموع، ۵ نقشه از تحلیل‌های زبانی استخراج شده است که از این تعداد، ۳ مورد به تنوع واژگانی در استان مرتبط است و ۲ نقشه تنوع واجی را معرفی می‌کند^{۹۸}. برای نمونه، تصویر ۸ تنوع واژگانی برای واژه «برگ» را نشان می‌دهد که بازنمایی آن به دو صورت متفاوت در قالب دو رنگ قهوه‌ای و زرد کم‌رنگ و به سه گونه مختلف (نماد مربع، لوزی و دایره) به نمایش گذاشته شده است. رنگ زرد بیانگر معادل pahr و par و رنگ قهوه‌ای بیانگر معادل balg، barg، balge و balga است.

منبع: <http://iranatlas.net/module/linguistic-data.cb-lexicon-leaf>

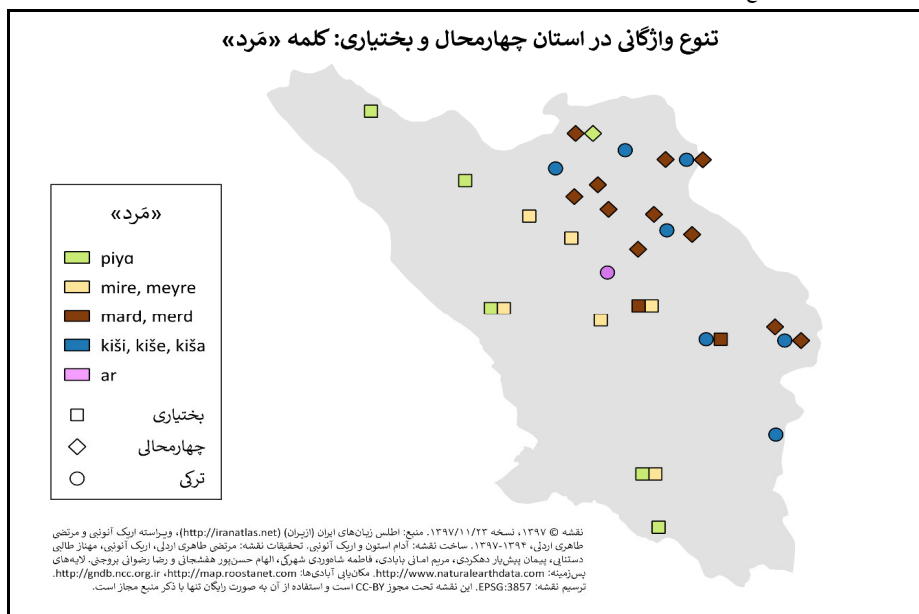

تصویر ۸: نقشه تنوع واژگانی در استان چهارمحال و بختیاری: کلمه «برگ». رنگ زرد بیانگر معادل pahr, par و رنگ قهوه‌ای بیانگر معادل balg, barg, balge, balga است. شکل مربع، لوزی و دایره هر یک بیانگر مکان‌های منتخب پژوهش است که به ترتیب به بختیاری، چهارمحالی و ترکی صحبت می‌کنند.

Figure 8: A map of lexical diversity in Chahar Mahal va Bakhtiari Province, using the example of the word 'leaf'. Beige colour represents the forms *pahr, par*, and brown represents the forms *balg, barg, balge, balga*. The squares, diamonds, and circles each represent the selected research sites where speak Bakhtiari, Charmahali, and Turkic are spoken, respectively.

تصویر شماره ۹ تنوع واژگانی کلمه «مرد» را نشان می‌دهد. همان‌طور که در تصویر با رنگ‌ها و نمادهای مختلف نشان داده شده است، این کلمه به صورت *meyre, mire, piya, merd, mard, kiša, kiše, kiši, ar* از سوی زبان‌وران استان استفاده می‌شود (Anonby et al., 2020). شکل مربع، لوزی و دایره هر یک بیانگر مکان‌های منتخب پژوهش است که به ترتیب بختیاری، چهارمحالی و ترکی در آن‌ها رایج است.

منبع: <http://iranatlas.net/module/linguistic-data.cb-lexicon-man>

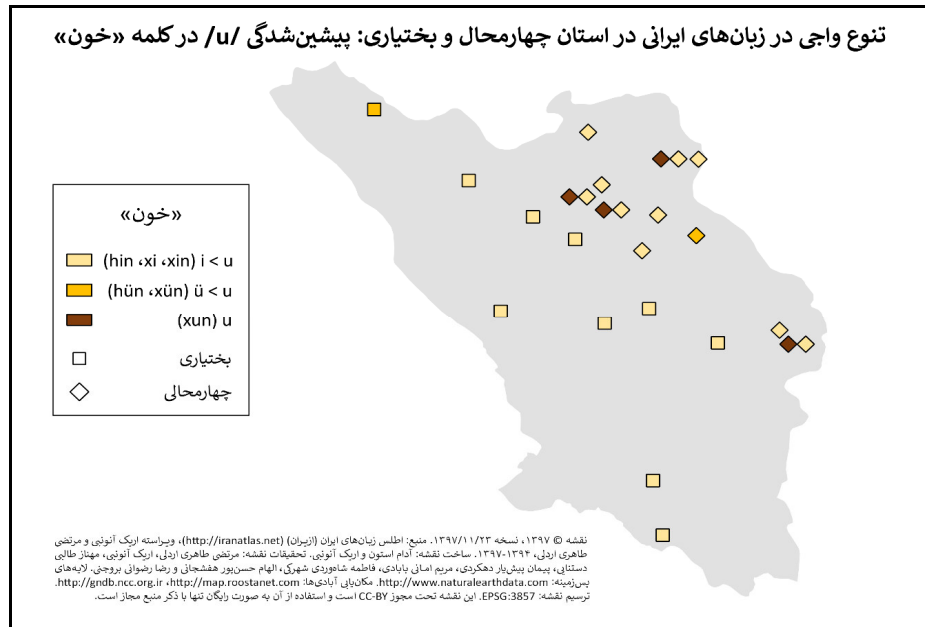
تصویر ۹: نقشه تنوع واژگانی در استان چهارمحال و بختیاری: کلمه «مرد». رنگ سبز بیانگر معادل *piya*، رنگ نارنجی *mire* و *meyre*، رنگ بنفش *mard* و *merd*، آبی *kiši*، *kiše* و *kiša* و صورتی معادل *ar* است. شکل مربع، لوزی و دایره هریک بیانگر مکان‌های منتخب پژوهش است که به ترتیب بختیاری، چهارمحالی و ترکی صحبت می‌کنند.

Figure 9: A map of lexical diversity in Chahar Mahal va Bakhtiari Province, using the example of the word 'man'. Green represents the equivalent of *piyā*, beige the equivalent of *mire* and *meyre*, purple the equivalent of *mard* and *merd*, blue the equivalent of *kiši*, *kiše*, and *kiša*, and pink the equivalent of *ar*. The shape of the squares, diamonds, and circles each represent the selected research sites, which speak Bakhtiari, Charmahali, and Turkic, respectively.

تصویر ۱۰ نقشه تنوع واجی در زبان‌های ایرانی در استان چهارمحال و بختیاری را با ارائه مثال پیشین‌شدگی^{۹۹} کلمه «خون» نشان می‌دهد. در برخی نقاط واژه «خون» به صورت

xin, xi, hin در برخی نقاط دیگر به صورت $hün$ و $xün$ و در برخی به صورت xun استقام می‌شود. شکل مربع و لوزی هر یک بیانگر مکان‌های منتخب پژوهش است که به ترتیب به بختیاری و چهارمحالی صحبت می‌کنند.

منبع: <http://iranatlas.net/module/linguistic-data.cb-historical-phonology>

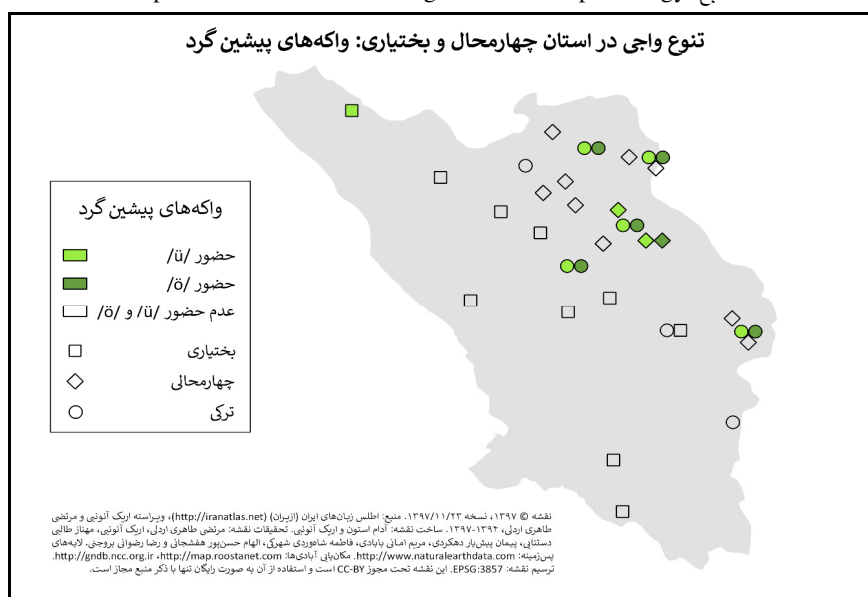

تصویر ۱۰: نقشه تنوع واجی در زبان‌های ایرانی در استان چهارمحال و بختیاری: پیشین‌شدگی کلمه «خون»، تغییرات $i < u$ ، $ü < u$ و واژه u در کلمه «خون» را در بین زبان‌های ایرانی منطقه نشان می‌دهد. شکل مربع و لوزی هر یک بیانگر مکان‌های منتخب پژوهش است که به ترتیب بختیاری و چهارمحالی صحبت می‌کنند.

Figure 10: A map of phonological diversity in Iranian languages in Chahar Mahal va Bakhtiari Province, using the example of the word 'blood'. This map shows the changes $u > i$, $u > ü$ and a historically stable vowel u in the word 'blood' among Iranian languages of the region. The squares and diamonds represent the selected research sites that speak Bakhtiari and Charmahali, respectively.

تصویر ۱۱ نقشهٔ تنوع واجی در استان چهارمحال و بختیاری را با نمونه‌ای از واکه‌های پیشین گرد به نمایش می‌گذارد. رنگ سبز کم‌رنگ، سبز تیره و سفید به ترتیب حضور /ü/، /ö/ و عدم حضور /ü/ و /ö/ را نشان می‌دهد. نمادهای مربع، لوزی و دایره به ترتیب بیانگر بختیاری، چهارمحالی و ترکی است.

منبع: <http://iranatlas.net/module/linguistic-data.cb-phonology>

تصویر ۱۱: نقشهٔ تنوع واجی در استان چهارمحال و بختیاری: واکه‌های پیشین گرد. رنگ سبز کم‌رنگ، سبز تیره و سفید به ترتیب حضور /ü/، /ö/ و عدم حضور /ü/ و /ö/ را نشان می‌دهد. نمادهای مربع، لوزی و دایره به ترتیب بیانگر بختیاری، چهارمحالی و ترکی است.

Figure 11: A map of phonological diversity in Chahar Mahal va Bakhtiari Province: fronted round vowels. Light green, dark green, and white indicate the presence of /ü/, the presence of /ö/, and the absence of /ü/ and /ö/, respectively. The symbols of square, diamond, and circle represent Bakhtiari, Charmahali, and Turkic, respectively.

۷. نتیجه

مقاله حاضر به چگونگی طراحی و ساخت *اطلس زبان‌های ایران* (ازیران) و همچنین، به ارائه برخی از نتایج اولیه حاصل از این پروژه پرداخته است. ازیران در جست‌وجوی اصلی‌ترین رسالت خود، یعنی بررسی و کاوش درباره رده‌شناسی، پراکندگی و طبقه‌بندی زبان‌های ایران است. همچنین، به دلیل کاربرد بیش از پیش زبان فارسی به جای زبان‌های دیگر ایران، اهمیت مستندسازی این گونه‌های زبانی ارزشمند، بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. ازیران به‌منزله برنامه‌ای تحقیقاتی به‌صورت نسخه آزمایشی (از آنجا که هنوز شکل و صورت نهایی خود را پیدا نکرده است) رسماً از سال ۲۰۱۵ آغاز و همچنان در جریان است و ممکن است تا دو دهه آینده نسخه کامل آن در دسترس همگان قرار گیرد. هرچند، این مدت زمان می‌تواند با توجه به عوامل مختلفی مانند افرادی که به پروژه کمک می‌کنند، نهادهای همکار پروژه و دیگر عوامل ممکن، تغییرپذیر باشد. از این رو، به سبب زمان‌بر بودن انجام چنین پروژه‌هایی، پس از اتمام هر کدام از بخش‌های آن اعم از داده‌های مربوط به پراکندگی زبانی، داده‌های زبانی و اطلاعات کتاب‌نامه، این یافته‌ها در اختیار همگان قرار می‌گیرد. در اینجا سعی شد تا با بررسی و توضیح بخش‌های مختلف این برنامه تحقیقاتی، تصویری نسبتاً جامع از چگونگی روند کار ارائه شود. این برنامه تحقیقاتی بسیار گسترده است، اما مهم‌ترین عامل در این مسیر بیشترین تلاش برای ارائه بهترین کیفیت در بخش‌های مختلف کار است. بستر نونالیت به‌منزله یک ابزار بسیار کارآمد کمک می‌کند تا بسیاری از موانع ساخت اطلس زبانی رفع شود و به‌صورت هم‌زمان با انجام مراحل مختلف کار، نتایج پروژه در دسترس قرار گیرد. در ادامه این مسیر طولانی و پرفرازونشیب، بخش‌های باقیمانده از پروژه پیگیری خواهد شد. پژوهش درباره پراکندگی زبانی در استان‌های باقیمانده و سپس گردآوری داده‌های زبانی از آن‌ها، گردآوری داده‌های زبانی از استان‌هایی که وضعیت پراکندگی زبانی آن‌ها پیش از این روشن است و همچنین، پیگیری کتاب‌نامه نیز از جمله مهم‌ترین برنامه‌های پیش روی ازیران است.

۸. سپاس‌گزاری

در مسیر ساخت *ازیران* افراد و مؤسسات بسیار یاری‌رسان بوده‌اند. شاید این فضای ناچیز برای سپاس‌گزاری نتواند به‌خوبی گواه تلاش مستمر افراد و مؤسسات مختلف باشد. همچنین، در این بین، افراد بسیاری کمک‌رسان بوده‌اند که در بخش نویسندگان به ما ملحق نشده‌اند. به‌طور مشخص مراتب قدردانی خود را به افراد زیر اعلام می‌داریم: فریزر تیلور^{۱۱}، جفری هیگ^{۱۲}، کریستین بولوت^{۱۳}، کرسستینا ون در ول آنونبی^{۱۴}، دکتر حسن رضایی باغبیدی، دکتر مصطفی عاصی، اکتور شاروو^{۱۵}، دکتر سالومه غلامی، شابو تالای^{۱۶}، مسعود محمدی‌راد، دکتر محمد علی‌اکبری، دکتر بهروز برجسته دلفروز، دکتر شهرام نقش‌بندی، دکتر عامر قیطوری، کِلر لِسائز^{۱۷}، آیت تجلی، علی قهاربیگی، دکتر منیژه عالمی، دکتر گیتی شُکری، دکتر فریده اُکاتی، شکبیا قاسمی، میلاد شریعتمداری، پرتو محمدی دروس، صابر بختیاری، لائورا سالیزبری^{۱۸}، احسان امجدیان، مهدی مشکریز، شیما رضایی، پگاه نیکروان، فاطمه شاه‌وردی شهرکی، نیما کیانی، لیلا صادقی، مینا طاوسی، فاطمه ایزدی، آزاده عبادی، قطبالدین موسوی، رامین رحمانی، سمیه پورپاکار، الهام حسن‌پور هفشجانی و محمد حیدری‌مقدم. همچنین، با سپاس از شادروان صهبا سلیمی فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی که طی جلسات مختلف به پیشبرد اطلس استان مازندران کمک‌های زیادی کردند. به‌علاوه، از تمام افرادی که در استان‌های مختلف در کارهای میدانی گوناگون ما را میزبانی و یاری کرده‌اند کمال سپاس را داریم که بدون یاری آن‌ها این امر مهم، دست‌نیافتنی بود. همچنین، بر خود لازم می‌دانیم از شورای پژوهشی علوم اجتماعی و علوم انسانی در کانادا و موسسه آلکساندر فان هومبولت در کشور آلمان برای تأمین بودجه مالی پروژه سپاس‌گزاری کنیم. در پایان، گفتنی است که مقاله حاضر بازنمای تلاش و همت جمعی گروه بزرگی از محققان و همین‌طور زبان‌وران جوامع زبانی مختلف است. با وجود این، در حالی که اساساً از نگرش افراد بسیاری در این پژوهش استقبال می‌شود، اما این مقاله به‌طور مشخص، معرف نظرات همه آن‌ها نیست. نویسنده نخست، مرتضی طاهری اردلی مسئولیت صحت و دقت در محتوای مقاله را برعهده دارد.

۹. پی‌نوشت‌ها

۱. برای اهمیت ثبت و ضبط گونه‌های در معرض خطر می‌توان به پروژه سازمان یونسکو با عنوان اطلس زبان‌های در معرض خطر جهان (<http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php>)، پروژه زبان‌های در معرض خطر (ELP) در دانشگاه هاوایی در مانوا (<http://www.elp.org/>)، سمپوزیوم بین‌المللی زبانی‌های ایرانی در معرض خطر (ISEIL) و همچنین، مدرسه پاییزی زبان‌شناسی مستندسازی زبان در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در برلین اشاره کرد.

2. *Atlas of the Languages of Iran (ALI)*
3. dialect geography
4. Georg Wenker
5. *Sprachatlas des Deutschen Reiches* (Language atlas of the German Empire)
6. Alexander Ellis
7. isogloss
8. *Atlas Linguistique de la France*
9. Romance
10. Jules Gilliéron & Edmond Edmont
11. Hans Kurath
12. *Linguistic Atlas of the United States*
13. *World Atlas of Language Structures*
14. *Atlas of Pidgin and Creole Language Structures*
15. LabEx EFL
16. *Languages, Dialects and Isoglosses of the Iran-Caucasus-Anatolia-Near-East Area*
17. microvariation
18. Georges Redard
19. *Atlas Linguistique de l'Iran*
20. *Atlas of the Araxes-Iran Linguistic Area*
21. Donald Stilo
22. Bruk & Apenchenko
23. *Atlas Narodov Mira* (Atlas of the peoples of the world)
24. Orywal
25. TAVO (*Tübinger Atlas des Vorderen Orients* 'Tübingen Atlas of the Middle East')
26. *Compendium Linguarum Iranicarum* (Compendium of the languages of Iran)
27. Windfuhr
28. Hourcade
29. Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS)

۳۰. این بند از مقاله برگرفته از ارائه شفاهی آنونبی (2015) است که در ششمین همایش بین‌المللی زبان‌شناسی ایرانی در تفلیس گرجستان ارائه شد.

58. force-directed graph visualization

۵۹. این دسته‌بندی از لینک زیر در دسترس است:

<http://iranatlas.net/module/taxonomy.selectMap>.

60. genealogical inheritance

61. structural similarity

62. language contact

63. ethnic identification

۶۴. «کمطاری» در مقاله افراشی (۱۳۹۱) به صورت «کمزاری» استفاده شده است.

65. Tabaroid/Tatoid

66. <https://www.amar.org.ir>

67. transcription

۶۸. طاهری اردلی و آنونبی، «اصول قراردادی آوانویسی و واج‌نویسی در اطلس زبان‌های ایران».

69. simplified

70. comprehensive

71. local pronunciation

۷۲. برای کسب اطلاع بیشتر درباره ترانویسی در ازیران به نشانی زیر مراجعه شود:

<https://carleton.ca/iran/transcription>

۷۳. گفتنی است که این فهرست در طول انجام تحقیق قابل تغییر است و تنها به‌منزله نقطه آغاز پژوهش استفاده می‌شود، هرچند که تمام تلاش‌ها صورت می‌گیرد که فهرست نسبتاً جامعی فراهم شود.

۷۴. در این قسمت سعی می‌شود که حداقل از یک نفر از هر شهرستان که اشراف خوبی نسبت به پراکندگی زبانی منطقه دارد کمک گرفته شود که البته، با توجه به پیچیدگی‌های زبانی هر استان ممکن است از تعداد افراد بیشتری نیز بهره گرفته شود.

۷۵. نکته‌ای که در این بین به ضرورت باید درمورد آن بحث شود چرایی «تقریبی بودن» میزان پراکندگی یا پراکندگی زبانی است. در توضیح این مطلب باید اشاره کرد که مشخص کردن پراکندگی زبانی دقیق برای حدود ۶۰ هزار آبادی در کشور اگرچه غیرممکن به‌نظر نرسد، اما انجام آن نیازمند به‌کارگیری مقدمات فراوانی است که در عمل از گستره تحقیق حاضر خارج است. از طرفی دیگر، وبگاه اطلس، قابلیت بازبینی و تغییر اطلاعات درج‌شده را به‌صورت برخط به کاربران می‌دهد. به بیان دیگر، کاربران می‌توانند پراکندگی زبانی و دیگر موارد درج‌شده را بازبینی کنند و پس از تأیید در معرض نمایش کاربران قرار گیرد. این قابلیت می‌تواند به هرچه دقیق‌تر شدن میزان درصد پراکندگی زبانی آبادی‌ها کمک کند. خاطر نشان می‌شود که این درصد تقریبی که در ازیران تهیه می‌شود، دقیق‌ترین اطلاعات موجود درباره پراکندگی زبانی در کشور است که تاکنون در دسترس است.

۷۶. در اینجا منظور از زبان مادری، زبانی است که فرد در بدو تولد و در دوران ابتدایی زندگی خود

- <https://carleton.ca/iran/questionnaires>,
<https://dataverse.scholarsportal.info/dataverse/ali>
 94. Taheri-Ardali, "A first account of the languages in western Hormozgan".
 95. mixed
 96. Taheri-Ardali & Anonby, "Language Distribution in Chahar Mahal va Bakhtiari Province of Iran".
 ۹۷. طاهری اردلی و آنونبی، «برخی از ویژگی‌های بارز زبان بختیاری در استان چهارمحال و بختیاری». همچنین جهت دسترسی به داده‌های زبانی که تحلیل آن‌ها خاتمه یافته است نک: Anonby, (Taheri-Ardali, et al., 2020-2021).
- Anonby & Taheri-Ardali, "Chahar Mahal va Bakhtiari Province in the *Atlas of the Languages of Iran*".
 98. Anonby & Taheri-Ardali, "Linguistic diversity and language contact in Chahar Mahal va Bakhtiari Province, Iran".
 99. fronting
 100. Fraser Taylor
 101. Geoffrey Haig
 102. Christiane Bulut
 103. Christina van der Wal Anonby
 104. Oktor Skjærvø
 105. Shabo Talay
 106. Claire Lesage
 107. Laura Salisbury

۱۰. منابع

- اخلاقی، ف. (۲۸ بهمن ۱۳۹۷). *اطلس زبانی ایران: شناسایی و مستندسازی تکثر زبانی کشور* [ارائه مقاله]. همایش تخصصی زبان مادری. تهران: پژوهشکده زبان‌شناسی، کتبی‌ها و متون.
- اسدیپور، ه. (۱۳۹۱). بررسی گونه‌های زبانی در استان آذربایجان غربی با روش فاصله‌سنجی گویشی. *نامه فرهنگستان*، ۱۲(۴)، ۱۷۳ - ۲۰۲.
- افراشی، آ. (۱۳۹۱). گویش کمزاری جزیره لارک: آزمون ملاک‌های رده‌شناختی. *نامه فرهنگستان*، ۱۲(۴)، ۱۳۹ - ۱۶۰.
- آقاگل‌زاده، ف. (۱۳۹۴). *زبان مازندرانی (طبری) توصیف زبان‌شناختی (تحقیق میدانی - اطلس زبانی)*. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

- بازیار، ح. (۱۳۹۱). طرح ملی گویش‌شناسی ایران شماره ۹ (۴۰ روستا در استان ایلام) [پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی].
- بصیرت، و. و رضاقلی‌فامیان، ع. (۱۳۹۰). به‌سوی طراحی اطلس زبانی گویش گیلکی. ادب‌پژوهی، ۱۷(۵). ۱۶۵ - ۱۸۳.
- پاپلی‌یزدی، م. ح. (۱۳۷۶). پراکندگی زبان‌ها در روستاهای شمال خراسان. تحقیقات جغرافیایی، ۱۰. ۲۱ - ۴۲.
- پرمون، ی. (۱۳۸۵). طرح ملی اطلس زبانی ایران: کتابچه جامع تدوین اطلس (مستندسازی، پایگاه داده‌ها، نقشه). تهران: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، پژوهشکده زبان و گویش.
- پورریاحی، م. (۱۳۶۲). شناسایی گویش‌های ایران شهرستان اردستان از استان اصفهان. تهران: مرکز مردم‌شناسی.
- پورریاحی، م. (۱۳۶۷). مجموعه مقالات مردم‌شناسی ویژه: شناسایی گویش‌های ایران (۲). تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور.
- پورریاحی، م. (۱۳۷۴). شناسایی گویش‌های ایران (جلد سوم). تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور.
- جعفری دهقی، ش. (۱۳۹۵). اطلس آنلاین زبان‌های ایران. روزنامه ایران، ۶۲۶۰. برگرفته از: <http://www.iran-newspaper.com/newspaper/item/404856>
- خبرگزاری صدا و سیما (۱۲ اردیبهشت ۱۳۹۵). تصویری از سیمای زبانی کشور در اطلس زبانی ایران. برگرفته از: <http://www.iribnews.ir/fa/news/1118214/>
- رستم‌بیک تفرشی، آ. (۱۳۹۴). اطلس گویشی و اندازه‌گیری فاصله‌های گویشی در استان یزد. پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی، ۵، ۵۷ - ۷۴.
- رستم‌بیک تفرشی، آ. (۱۳۹۵). اطلس گویشی و اندازه‌گیری فاصله‌های گویشی در استان همدان. جستارهای زبانی، ۱۷(۱)، ۵۹ - ۸۰.
- رضاقلی‌فامیان، ع. (۱۳۸۹). تهیه اطلس زبان ترکی آنری در استان آذربایجان شرقی بر مبنای ۱۰۰ واژه‌نمونه. طرح پژوهشی. دانشگاه پیام‌نور استان آذربایجان شرقی.

- شبکه روستایی ایران. (۱۳۹۵). روستانت. برگرفته از: <http://map.roostanet.com>
- طاهری اردلی، م. (۱۳۹۶). گویش بختیاری: بقا یا زوال؟ (نگاهی دیگر به کاربرد گویش بختیاری: گونه اردل). مجموعه مقالات همایش بین‌المللی میراث فرهنگی (بخش زبان و گویش رایج). ویرایش‌شده توسط پونه مصطفوی. صص. ۲۱۹ - ۲۳۸.
- طاهری اردلی، م. (۱۳۹۹). استان چهارمحال و بختیاری در اطلس زبان‌های ایران: روش‌شناسی پژوهش و پراکندگی زبانی. مجله پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی. ۱۰، ۴۷ - ۶۹.
- طاهری اردلی، م.، و آنونبی، ا. (۲۶ آذر ۱۳۹۵). اصول قراردادی آوانویسی و واج‌نویسی در اطلس زبان‌های ایران. مجموعه کارگاه‌های انجمن زبان‌شناسی ایران (LSI)، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- طاهری اردلی، م.، و آنونبی، ا. (۱۳۹۷). برخی از ویژگی‌های بارز زبان بختیاری در استان چهارمحال و بختیاری. کتابچه الکترونیکی مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی زبان، فرهنگ و ادبیات بختیاری، ۹۹۱ - ۱۰۰۱. برگرفته از: <http://conference.pnu.ac.ir/ChaharMahal-bakhtiari/post.aspx?id=1312>
- طاهری اردلی، م.، و آنونبی، ا. (در دست نگارش). طراحی و توسعه پرسش‌نامه زبان‌شناختی اطلس زبان‌های ایران (آزیران).
- فرهنگستان زبان و ادب فارسی. (۱۳۸۸). راهنمای گردآوری گویش‌ها. فرهنگستان زبان و ادب فارسی. برگرفته از: <http://parsianjoman.org/wp-content/uploads/2019/04/Gouyesh.pdf>
- مدرسی، ی. (۱۳۶۹). [نقد و معرفی] مجموعه مقالات مردم‌شناسی ویژه: شناسایی گویش‌های ایران (۲). فرهنگ، ۶. ۳۰۹ - ۳۱۳.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵/۱۳۹۰). سرشماری عمومی نفوس و مسکن. وزارت کشور، مرکز آمار ایران. برگرفته از: <https://www.amar.org.ir>
- مولایی کوهبنایی، ح.، و آهنگر، ع. (۱۳۹۶). اطلس آوایی کوهبنان: رسم نخستین اطلس گویشی استان کرمان. زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان. دانشگاه فردوسی مشهد، ۹، ۱۳۳ - ۱۵۴.

- نجفیان، آ.، ملایی‌پاشایی، س.، و سنایی، ی. (۱۳۹۶). گویش‌سنجی و نقشه‌نگاری رایانشی زبان‌گونه‌های شمال استان ایلام بر پایه تحلیل انبوه داده‌های زبانی. *نشریه پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی*، ۷، ۱۴۵-۱۶۳.
- نجفیان، آ.، موسوی میانگاه، ط.، روشن، ب.، و ملایی‌پاشایی، س. (۱۳۹۳). اطلس گویشی و گویش‌سنجی کرانه جنوب‌شرقی دریای مازندران به روش بسامد واکه. *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، ۶، ۷۹-۹۸.
- هاشمی، ا. (۱۳۶۹). [نقد و معرفی] *شناسایی گویش‌های اصفهان شهرستان اردستان از استان اصفهان*. آینده، ۱-۴، ۱۶۰-۱۶۸.

References

- Academy of Persian Language and Literature. (2009). *Guide to the collection of dialects*. Academy of Persian Language and Literature. Online at: <http://parsianjoman.org/wp-content/uploads/2019/04/Gouyesh.pdf>. [In Persian].
- Afrashi, A. (2012). The Kumzari dialect of Lārak Island: Testing typological criteria. [*Persian*] *Academy Letters*, 12(4), 139-160. [In Persian].
- Aghagolzadeh, F. (2015). *The Mazandarani (Tabari) language: A linguistic description (field research and a linguistic atlas)*. Tarbiat Modares University Press. [In Persian].
- Aikhenvald, A. Y., & Dixon, R. M. W. (Eds). (2001). *Areal diffusion and genetic inheritance: problems in comparative linguistics*. Oxford University Press.
- Akhlaghi, F. (2019, February 17). *The Iran Linguistic Atlas: Identification and documentation of the country's linguistic diversity* [Paper presentation]. Specialized conference on the mother tongue. Tehran: Institute of Linguistics, Inscriptions, and Texts. [In Persian].
- Akhlaghi, F. (2020). Iran Linguistic Atlas Project (ILA): Past and Present. *Iranian Studies*, 53:3-4, 623-659. <https://doi.org/10.1080/00210862.2020.1723410>.

- ALF = Gilliéron, J., & Edmont, E. (1902-1910). *Atlas Linguistique de la France*. Champion.
- ALI = Anonby, E., & Taheri-Ardali, M. (Eds.). (2015-2021). *Atlas of the Languages of Iran*. Ottawa: Geomatics and Cartographic Research Centre, Carleton University. Online at: <http://iranatlas.net>.
- Aliakbari, M., Gheitasi, M., & Anonby, E. (2014). On language distribution in Ilam Province, Iran. *Iranian Studies*, 48(6), 1-16. <https://doi.org/10.1080/00210862.2014.913423>.
- Anonby, E. (2004). Kurdish or Luri? Laki's disputed identity in the Luristan province of Iran. *Kurdische Studien*, 4(5), 7-22.
- Anonby, E. (2015, June 23-26). *Mapping Iran's languages: Situation and prospects* [Paper presentation]. 6th International Conference of Iranian Linguistics (ICIL6), Ilia State University, Tbilisi, Georgia.
- Anonby, E. (2021, February 1). *Mechanics of multilingualism in the Atlas of the Languages of Iran (ALI)*. Seminar series: When languages connect / Interdisciplinary perspectives on multilingualism in a Middle Eastern context. Institute of Oriental Studies, Otto-Friedrich-Universität Bamberg, Bamberg, Germany.
- Anonby, E., Gheitasi, M., & Aliakbari, M. (2017, June 26-28). *Revisiting language distribution in Ilam Province* [Paper presentation]. 3rd International Conference on Kurdish Studies (ICKS3), University of Exeter, Exeter, UK.
- Anonby, E., Hayes, A., & Oikle, R. (2020). A multi-dimensional approach to classification of Iran's languages. In R. K. Larson, S. Moradi & V. Samiiian (Eds.), *Advances in Iranian Linguistics* (29-56). Current issues in linguistic theory 365. John Benjamins.
- Anonby, E., Mohammadirad, M., & Sheyholislami, J. (2019). Kordestan Province in the *Atlas of the Languages of Iran*: Research process, language distribution, and language classification. In S. Gündoğdu, E., Öpengin, G., Haig

- & Anonby, E. (Eds.), *Advances in Kurdish Linguistics* (9-38). Bamberg, Germany: Otto-Friedrich-Universität Bamberg.
- Anonby, E., Murasugi, K., & Domínguez, M. (2018). Mapping language and land with the Nunaliit Atlas Framework: Past, present and future. In S. Drude, N. Ostler, & M. Moser (56-63). *Proceedings of the 22nd Conference of the Foundation for Endangered Languages*. Foundation for Endangered Languages and EL Publishing. Online at: <http://www.elpublishing.org/PID/4009>.
 - Anonby, E., & Sabethematabadi, P. (2019). Representing complementary user perspectives in a language atlas. In D.R.F. Taylor, E. Anonby & K. Murasugi (Eds.), *Further developments in the theory and practice of cybercartography: International dimensions and language mapping* (413-440). Elsevier.
 - Anonby, E., Sabethematabadi, P., & Hayes, A. (2016, February 25). *Reconciling Contradictory Perspectives of Language Identity in the Atlas of the Languages of Iran* [Paper presentation]. Cognitive Science Colloquium Series, Carleton University, Ottawa, Canada.
 - Anonby, E., Schreiber, L., & Taheri-Ardali, M. (2020). Balanced bilingualism: Patterns of contact influence in L1 and L2 Turkic and Bakhtiari speech in Juneqan, Iran. *Iranian Studies*, 53(3/4), 589-622.
 - Anonby, E., & Taheri-Ardali, M. (2016, December 15). Workshop on transcription conventions in the *Atlas of the Languages of Iran*. Hosted by Linguistic Society of Iran, held at Faculty of Literature and Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University: Tehran. [In Persian].
 - Anonby, E., & Taheri-Ardali, M. (2017, April 28-30). Chahar Mahal va Bakhtiari Province in the *Atlas of the Languages of Iran* [Paper presentation]. 1st North American Conference in Iranian Linguistics (NACIL1), Stony Brook University, New York, US.
 - Anonby, E., & Taheri-Ardali, M. (2017, August 28-30). *Linguistic diversity and language contact in Chahar Mahal va Bakhtiari Province, Iran* [Paper

- presentation]. 7th International Conference on Iranian Linguistics (ICIL7), Lomonosov Moscow State University and the Institute of Linguistics of the Russian Academy of Sciences, Moscow, Russia.
- Anonby, E., & Taheri-Ardali, M. (2018). Bakhtiari. In G. Khan & G. Haig (Eds.), *The languages and linguistics of western Asia: An areal perspective*, (445-480). De Gruyter.
 - Anonby, E., Taheri-Ardali, M., & Hayes, A. (2019). The *Atlas of the Languages of Iran (ALI): A research overview*. *Iranian Studies*, 52(1-2), 199-230. <https://doi.org/10.1080/00210862.2019.1573135>.
 - Anonby, E., Taheri-Ardali, M., Schreiber, L., Bulut, C., Haig, G., Pishyar Dehkordi, P., Talebi-Dastenaeci, M., Shahverdi, F., Hashemi Zarajabad, H., Mohammadirad, M., Jamaledin, F., Rahnema, Z., Mohammadi, M., Izady, E., Meshkinfam, M., Öpengin, E., & Nemati, F. (2020). Turkic languages in the *Atlas of the Languages of Iran (ALI)*. *Turkic Languages*, 24(2), 290-308.
 - Anonby, E., Taheri-Ardali, M., & Stone, A. (in press). Toward a picture of Chahar Mahal va Bakhtiari Province, Iran, as a linguistic area. *Journal of Linguistic Geography*.
 - Anonby, E., & Taheri-Ardali, M. et al. (2020-2021). *Atlas of the Languages of Iran (ALI) Dataverse*. Toronto: Scholars Portal. Online at: <https://dataverse.scholarsportal.info/dataverse/ali>.
 - Asadpour, H. (2012). A study of linguistic varieties in West Azerbaijan Province using dialectometry. [*Persian*] *Academy Letters*, 12(4), 173-202. [In Persian].
 - Atlas Narodov Mira = Bruk, S. I., & Apenchenko, V. S. (Eds.). (1964). *Atlas Narodov Mira* [Atlas of the world's peoples]. Glavnoye Upravleniye Geodezii i Kartografii.
 - Basirat, V., & Rezagholifamian, A. (2011). Towards the design of a linguistic atlas of the Gilaki dialect. *Persian Language and Literature*, 17(5), 165-183. [In Persian].

- Baziar, H. (2012). *The Iranian national dialectology project, Vol. 9 (40 villages in Ilam Province)* [Masters Thesis in General Linguistics, Islamic Azad University, Tehran Central Branch. [In Persian].
- Borjjan, H. (2013a). The Tabaroid dialects of south-central Alborz. *Acta Orientalia*, 66(4), 427-441.
- Borjjan, H. (2013b). *Is there Continuity between Persian and Caspian? Linguistic relationships in South-Central Alborz*. American Oriental Society.
- Britain, D. (2012). English in England. In R. Hickey (Ed.), *Areal Features of the Anglophone World* (23-52). Mouton de Gruyter.
- Chambers, J. K., & Trudgill, P. (1998). *Dialectology*. Cambridge University Press.
- Chan, E. (1998-2018). *Numeral Systems of the World's Languages*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, <https://mpi-lingweb.shh.mpg.de/numeral>.
- Comrie, B., & Smith, N. (1977). *Lingua Descriptive Studies Questionnaire*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, <https://www.eva.mpg.de/lingua/tools-at-lingboard/questionnaire/linguaQ.php>.
- Dryer, M. S., & Haspelmath, M. (Eds.). (2013). *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Online at: <http://wals.info>.
- ELP = *Endangered Languages Project: A Project to Support Language Preservation and Documentation Around the World*. Online at: <http://www.endangeredlanguages.com>.
- Ethnologue = Simons, G. F., & Fennig, C. D. (Eds.). (2017). *Ethnologue: Languages of the world*, 20th edition. Dallas: SIL International. Online at: <http://www.ethnologue.com>.
- Hashemi, E. (1990). Review of *The identification of Iran's dialects: Ardestan Shahrestan of Esfahan Province*, by M. Purriahi. *Ayandeh* 16(1-4), 160-68. [In

- Persian].
- Haspelmath, M., & Tadmor, U. (Eds.). (2009). *Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook*. Mouton de Gruyter.
 - Hourcade, B. et al. (2012). *Irancarto*. Paris and Tehran: CNRS / University of Tehran. Online at: <http://www.irancarto.cnrs.fr>.
 - Iran Rural Network. (2016). *Roostanet*. Tehran. Online at: <http://map.roostanet.com>. [In Persian].
 - Izady, M. M. (2013). *Linguistic Composition of Iran*. Online at: http://gulf2000.columbia.edu/images/maps/Iran_Languages_1g.png.
 - Iran Statistics Center. (2011/2016). *Public Census of Population and Settlement*. Tehran: Ministry of the Interior, Iran Statistics Center. Online at: <https://www.amar.org.ir>. [In Persian].
 - Jafari-Dehaqi, S. (2016). The online *Atlas of the Languages of Iran*. *Iran Newspaper*, 6360. Online at: <http://www.iran-newspaper.com/newspaper/item/404856>. [In Persian].
 - Kurath, H. (1934). The linguistic atlas of New England. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 74(3), 227-243.
 - Labex EFL (Empirical Foundations of Linguistics). (2019). LC3: Languages, Dialects and Isoglosses of the Iran-Caucasus-Anatolia-Near-East Area (project). Paris: Labex EFL. Online at: <http://www.labex-efl.com/wordpress/2018/02/26/lc3-languages-dialects-and-isoglosses-of-the-iran-caucasus-anatolia-near-east-area/>.
 - Leitner, B., Anonby, E., Taheri-Ardali, M., & El Zarka, D. (2021). A first description of Arabic on the south coast of Iran: The Arabic dialect of Bandar Moqām, Hormozgan. *Journal of Semitic Studies*, 66(1), 215-61.
 - Michaelis, S. M., Maurer, P., Haspelmath, M., & Huber, M. (Eds.). (2013). *The Atlas of Pidgin and Creole Language Structures*. Oxford University Press.
 - Michaelis, S. M., Maurer, P., Haspelmath, M., & M. Huber. (Eds.). (2013). *The*

Survey of Pidgin and Creole Languages. Oxford University Press.

- Modarresi, Y. (1990). Review of *Anthropology Proceedings, Special Issue: Identification of Iran's dialects*, 2. *Culture*, 6, 309-13. [In Persian].
- Mowlai-Kuhbanani, H., & Ahangar, A. (2017). The Kuhbanan Phonetic Atlas: A first linguistic Atlas of Kerman Province. *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects*, 16, 133-154. [In Persian].
- Najafian, A., Musavi Miangah, T., Rowshan, B., & Mollai-Pashai, S. (2014). A dialect atlas and dialectometry of the southeastern shore of the Caspian Sea using the vowel frequency method. *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects*, 6, 79-98. [In Persian].
- Najafian, A., Mollai-Pashai, S., & Sanai, Y. (2017). Dialectometry and computational cartography of linguistic varieties of northern Ilam Province based on aggregate data analysis. *Comparative Linguistic Research*, 7, 145-163. [In Persian].
- Nunaliit = GCRC (Geomatics and Cartographic Research Centre). (2006-2018). *Nunaliit Atlas Framework*. Ottawa: GCRC, Carleton University. Online at: <http://nunaliit.org>.
- Orywal, E. (Ed.). (1988). *Karte 10, Vorderer Orient: Sprachen und Dialekte* [Map 10, Middle East: Languages and dialects]. Tübingen Atlas des Vorderen Orients (TAVO), series A, 8. Reichert.
- Papoli Yazdi, M. H. (1997). Distribution of languages in the villages of northern Khorasan. *Geographical Research*, 10, 21-42. [In Persian].
- Parmun, Y. (2006). *National Plan for the Iranian Language Atlas: Comprehensive Atlas Compilation Booklet (Documentation, Databases, Map)*. Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization, Language and Dialect Research Institute. [In Persian].
- Purriahi, M. (1983). *Identification of Iran's dialects: Ardestan Shahrestan of Esfahan Province*. Anthropology Center. [In Persian].

- Purriahi, M. (1988). *Proceedings on Anthropology, special issue: Identifying Iranian dialects*, 2. Cultural Heritage Organization. [In Persian].
- Purriahi, M. (1995). *Identification of Iranian dialects*, 3, Cultural Heritage Organization. [In Persian].
- Radio and Television News Agency (2016, May 4). *An overview of the linguistic picture of the country in the Iran Linguistic Atlas*. Online at: <http://www.iribnews.ir/fa/news/1118214/>. [In Persian].
- Rezagholifamian, A. (2010). Preparation for an Atlas of the Azeri Turkic language in East Azerbaijan Province based on 100 sample words [research project]. Payam-e-Noor University of East Azerbaijan Province. [In Persian].
- Rostambeyk Tafreshi, A. (2015). Dialect atlas and measurement of dialect distances in Yazd Province. *Comparative Linguistic Research*, 5, 57-74. [In Persian].
- Rostambeyk Tafreshi, A. (2016). Dialect Atlas and measurement of dialect distances in Hamadan Province. *Language Related Research*, 7(1), 59-80. [In Persian].
- Schmitt, R. (Ed.). (1989). *Compendium Linguarum Iranicarum* [Compendium of Iranian Languages]. Reichert.
- Schreiber, L., Taheri-Ardali, M., Haig, G., & Anonby, E. (2017a, March 10-12). *Contact-induced Change in Irano-Turkic Morphosyntax* [Paper presentation]. Conference on Language Contact and Language Change in Western Asia, Goethe University Frankfurt, Frankfurt, Germany.
- Schreiber, L., Taheri-Ardali, M., Haig, H., & Anonby, E. (2017b, June 21-23). *Language contact as a source of morphosyntactic variation in three varieties of Qashqay Turkic in south-west Iran*. 24th Linguistisches Internationales Promotionsprogramm (LIPP) Symposium, Ludwig-Maximilians-Universität Munich, Germany.
- Stilo, D. (2007). *Introduction to the Atlas of the Araxes-Iran (Outer Fertile*

Crescent) linguistic area [Paper presentation]. The School of Oriental and African Studies, London. Online at:

<https://www.soas.ac.uk/linguistics/events/deptseminars/02dec2008-an-introduction-to-the-araxes-iran-linguistic-area.html>.

- Stilo, D. (2016, August 25-26). *The Araxes-Iran Linguistic Area with a Concentration on Kurdophone Varieties* [Paper presentation]. 3rd International Conference on Kurdish Linguistics (ICKL3), University of Amsterdam, Amsterdam, the Netherlands.
- Stilo, D. (2018). Caspian and Tatic. In G. Khan & G. Haig (Eds.), *Language contact and language change in west Asia* (659-824). De Gruyter.
- Stone, A., & Anonby, E. (2020). Geographic overview of the Iranian language family [map]. In R. K. Larson, S. Moradi & V. Samiian (Eds.), *Advances in Iranian linguistics*, p. 4. Current issues in linguistic theory 351. John Benjamins.
- Swadesh, M. (1971). *The origin and diversification of language*. Joel Sherzer (Ed.). Chicago, IL: Aldine.
- Taheri-Ardali, M. (2017). Bakhtiari dialect: decline or survival? A re-examination of the usage of the Bakhtiari dialect, Ardal variety. In P. Mostafavi (Ed.), *International Conference on Linguistic Heritage: Contemporary Languages and Dialects* (219-238). Research Institute of Cultural Heritage and Tourism (RICHT). [In Persian].
- Taheri-Ardali, M. (2017, August 28-30). *A first account of the languages in western Hormozgan* [Poster presentation]. 7th International Conference on Iranian Linguistics (ICIL7), Lomonosov Moscow State University and the Institute of Linguistics of the Russian Academy of Sciences, Moscow, Russia.
- Taheri-Ardali, M. (2020). Chahar Mahal va Bakhtiari Province in the *Atlas of the Languages of Iran: Research methodology and language distribution*. *Comparative Linguistic Research*, 10, 47-69. [In Persian].
- Taheri-Ardali, M., & Anonby, E. (2016, December 16). Transcription

conventions in the *Atlas of the Languages of Iran*. Linguistic Society of Iran (LSI) Workshop Series, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

- Taheri-Ardali, M., & Anonby, E. (2017, February 2-3). *Language distribution in Chahar Mahal va Bakhtiari Province of Iran* [Paper presentation]. 1st International Conference on Languages, Dialects and Linguistics (ICCILD1), Pazhoheshgaran Andishmand Institute, Ahvaz, Iran.
- Taheri-Ardali, M., & Anonby, E. (2019). Some salient features of the Bakhtiari language in Chahar Mahal va Bakhtiari Province. *Proceedings of the National Conference on Bakhtiari Language, Culture and Literature*, Payam-e Noor University of Shahr-e Kord, 9 May, 2018, 993-1001. Tehran, Iran: Payam-e Noor University. Online at: <http://conference.pnu.ac.ir/ChaharMahal-bakhtiari/post.aspx?id=1312>. [In Persian].
- Taheri-Ardali, M., & Anonby, E. (under consideration). Design and development of the linguistic questionnaire of the *Atlas of the Languages of Iran* (ALI). [In Persian].
- Taylor, D.R.F. (2005). The theory and practice of cybercartography: An introduction. In D.R.F. Taylor (Ed.), *Cybercartography: Theory and practice* (1-14). Elsevier.
- van der Wal Anonby, C. (2015). *A Grammar of Kumzari: A Mixed Perso-Arabian Language of Oman* [Ph.D. dissertation, Leiden University].
- Windfuhr, G. (2009). Dialectology and topics. In G. Windfuhr (Ed.), *The Iranian Languages* (5-42). Routledge.